

**A TERMELŐI, FOGYASZTÓI
ÉS KÜLKERESKEDELMI ÁRAK
MAGYARORSZÁG ÉS AZ EU KÖZÖTTI
KONVERGENCIÁJA AZ
ÉLELMISZERGAZDASÁGBAN**

**Budapest
2008**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Dorgai László, Kapronczai István, Kartali János,
Kovács Gábor, Mihók Zsolt (titkár), Popp József,
Potori Norbert, Udovecz Gábor

Készült:

Az Agrárpolitikai Igazgatóság
Agrárpiaci Kutatások Osztályán

Szerzők:

Györe Dániel
Wagner Hartmut

Közreműködött:

Bürger Béláné
Kürtösi Edina

Opponensek:

Dr. Mészáros Sándor, MTA doktora

Dr. Rieger László igazgató
Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal
Intervenciós Intézkedések Igazgatósága

Tartalomjegyzék

Bevezetés és módszertan.....	5
1. Az agrárpiacon bekövetkezett árrobbanás okai és következményei.....	9
1.1. Az árrobbanás világpiacon átlagolt hatása.....	9
1.2. Az ártörölások okai és következményei.....	11
1.3. Az árrobbanás a közgazdasági ártörölések és elemzések tükrében.....	14
2. Mezőgazdasági termelői árak.....	17
2.1. Termelői ártörölések az EU-ban 2000-2007 között.....	17
2.2. Termelői ártörölések Magyarországon 2000-2007 között.....	19
2.3. Termelői árak közötti különbségek az egyes uniós tagországok között.....	21
2.4. Termelői árak közötti különbségek és a közlelés mértéke Magyarország és az Európai Unió között.....	24
2.5. Termelői árak közötti különbségek és a közlelés mértéke a Magyarországgal együtt csatlakozott Visegrádi országok és az Európai Unió között.....	27
3. Élelmiszer fogyasztói árak.....	29
3.1. A termelői és fogyasztói ártörölés kapcsolata.....	29
3.2. A termelői és fogyasztói ártörölés alakulása Magyarországon.....	29
3.3. Fogyasztói árak alakulása az EU-15 tagállamaiban.....	30
3.4. Fogyasztói árak alakulása az EU-25 tagállamaiban.....	31
3.5. Fogyasztói árak közötti különbségek és a közlelés mértéke Magyarország és az Európai Unió között.....	32
3.6. Fogyasztói ár és a GDP kapcsolata.....	33
4. A külkereskedelmi árak alakulása néhány kiemelt termék esetében.....	35
4.1. Az EU-25 tagországainak importái a 2000-2007. évi időszakban néhány kiválasztott termék esetében.....	35
4.1.1. Búza.....	35
4.1.2. Kukorica.....	36
4.1.3. Sertéskaraj, fogyasztva.....	37
4.1.4. Csirkedarabok, frissen, illetve fogyasztva.....	38
4.1.5. Pulykadarabok, frissen, illetve fogyasztva.....	40
4.2. A 2007-es év ártörölésének hatása a magyar és az uniós külkereskedelmi árakra.....	41
4.3. A magyar, illetve a versenytársaink exportárainak alakulása a fontosabb exportpiacon a 2000-2007. évi vizsgálati időszak alatt kiválasztott termékek esetében.....	43
4.3.1. Németország.....	44
4.3.2. Olaszország.....	46
4.3.4. Ausztria.....	47
Összefoglalás.....	49
Summary.....	53
Kivonat.....	57
Abstract.....	58
Irodalomjegyzék.....	59
Mellékletek.....	61
A sorozatban eddig megjelent tanulmányok.....	69

Bevezetés és módszertan

Tanulmányunk fő célja a magyar és az uniós termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak közötti különbségek vizsgálata volt. Arra kerestük a választ, hogy az elmúlt 8 évben történt-e számottevő közeledés a magyar és az uniós termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak vonatkozásában, melynek különös aktualitást ad az Európai Unióhoz történő négy évvel ezelőtti csatlakozásunk is. Tanulmányunkat Orbánné, „A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében” című 2003-ban megjelent tanulmánya folytatásának tekintjük, melyben az 1990-2001 közötti időszak folyamatai kerültek elemzésre.

Kutatásunk a 2000-2007-es időtávot öleli fel. Termelői áraknál 19, fogyasztói áraknál 20, a külkereskedelmi áraknál pedig 5 termék, illetve termékcsoporthoz került kiválasztásra. A termelői árak vonatkozásában ki kell emelnünk, hogy Olaszország 2000, Franciaország pedig 2002 óta nem jelenti termelői árait az Eurostatnak, így ezen országok termelői árait az adott állam statisztikai hivatalának adatai alapján vettük figyelembe. A fogyasztói árak tekintetében Németország adathiány miatt kimaradt a vizsgált országok köréből, ugyanis 1995 óta nem teszi közzé élelmiszerár adatait. Adathiány miatt a 2007-ben csatlakozott Románia és Bulgária adatai nem szerepelnek elemzésünkben.

Az uniós termelői árak forrása az Eurostat internetes adatbázisa, illetve a magyar árak vonatkozásában a KSH adatai. Az élelmiszer fogyasztói árakat a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) internetes adatbázisából gyűjtöttük, melyben nem az éves átlagárak, hanem az adott év októberi árak szerepelnek nemzeti valutában. Ez utóbbi árakat az aktuális árfolyamon euróra váltottuk át, így a tanulmányban szereplő minden ár euróban szerepel.

Elemzésünkben külön fejezetet szenteltünk a 2007-es és 2008-as éveknek, hiszen az ott bekövetkezett árváltozások nem illeszkednek a korábbi évek tendenciáihoz. Az árrobbanás az árak változása mellett a korábbi közgazdasági elméletekre is hatást gyakorolt, így ezt a kérdéskört egy fejezetben tárgyaljuk.

Az EU 2004-ben 25, 2007-ben pedig 27 tagúra bővült, ami a termelői és fogyasztó árszint csökkenéséhez vezetett. Az egységes viszonyítási alap érdekében tanulmányunkban a magyar árszint változását az EU-15 árszintjének változásához viszonyítottuk, azonban az egyes tagállamok árszintjének összevetésekor mind a 25 tagállam adatai szerepeltetjük.

A magyar kertészeti termékek közül az alma, a paradicsom és az uborka esetében az alacsony felvásárlási árak miatt a termelői és a piaci árakat súlyoztuk. Az alacsony termelői árakat a rendkívül alacsony felvásárlási ár, valamint az ipari alapanyag magas aránya indokolta. A súlyozások az alábbiak szerint alakultak: alma: 60% termelői, 40% piaci, paradicsom: 75% termelői, 25% piaci, uborka: 70% termelői, 30% piaci. Az Európai Unió egyes tagállamainál a zöldségek és gyümölcsök esetében kizárólag a szántóföldi árakkal dolgoztunk.

A külkereskedelmi árak alakulásának vizsgálatánál két kérdéskörre próbáltunk választ adni:

- Hogyan alakultak az EU tagországainak importárai, illetve az EU-15 és az EU-10 tagországainak átlagos importárai a 2000-2007. évi vizsgálati időszak alatt a kiválasztott fontosabb magyar exporttermékek esetében?
- Hogyan alakultak a fontosabb exportpiacainkon a magyar, illetve a versenytársaink exportárai a 2000-2007. évi vizsgálati időszak alatt kiválasztott termékek esetében?

A külkereskedelmi árak (export- és importárak) termelési és fogyasztói árakkal történő összehasonlításánál az egyik legnagyobb problémát a különböző termékpályákon keletkező vég- és melléktermékek elfogadott megnevezése, illetve külkereskedelmi szférában alkalmazott HS-kód (vagy CN-kód) nomenklatúra szerinti elnevezése, illetve besorolása közötti eltérések okozzák. [Kartali – Wagner, 2007]

A **Harmonizált rendszer** (Harmonized Commodity Description and Coding System, rövid: Harmonized System /HS/) hat számjegyen részletezett vám- és statisztikai nomenklatúra, amely a termékeket elsősorban alapanyaguk szerint osztályozza. Az Európai Unió 1998-ban ennek továbbfejlesztett változatát, a **Kombinált nomenklatúrát** (Combined Nomenclature – CN) vezette be, amely a HS-rendszert az Unión belüli vám- és kereskedelempolitikai, valamint a külkereskedelemstatisztikai igényeknek megfelelően tovább részletezi. A vámtarifaszám-rendszer 10-jegyű kódszáma a Kombinált Nomenklatúra 8 számjegyéből és az ún. TARIC-kód (Tarif Intégré des Communautés Européennes – Közösségi Integrált Vámtarifa) 2 számjegyéből áll, utóbbi két karakter a rendeltetési helyen teljesítendő különleges közösségi intézkedések alkalmazására vonatkozik. A csoportosítást az áruk természetére alapozza, olyan jellemzőkre, amelyek egyszerűen felismerhetők.

A HS-nomenklatúra néhány termékcsoport esetében (például a bornál, a halaknál, vagy a szezonális gyümölcsöknél) több tucatnyi részleges besorolást tartalmaz, más termékcsoportot a különböző minőségi paraméterek ellenére HS-8-as szinten egy terméként kezel (pl. a toll és a méz). Ez gyakorlatilag lehetetlenné teszi – matematikai kifejezéssel élve – az egy-egyértelmű megfeleltetést a termelési és a külkereskedelmi folyamatok között. Ebből következik, hogy az exporttermékeket általában egyértelműen hozzá lehet rendelni egy HS-8 kódhoz (bár itt is vannak kivételek és tévedések), visszafelé azonban a pontos identifikálás már nem mindig lehetséges, mert egy HS-kódhoz több különböző termék is tartozhat.

Az **identifikációs nehézségek** elsősorban a magyar élelmiszergazdasági export szempontjából fontos **húsexportnál** jelentkeznek. Bár a magyar Húsipari Szakkatalógus tartalmazza a sertésből és marhából kitermelt kereskedelmi húsrészek jól megfogalmazott pontos árumegnevezéseit, rövid leírásait, főbb minőségi és mennyiségi jellemzőit és vámtarifaszámait (HS-kódokat), mégis nehéz olyan konkrét termékeket találni, amelyek egyrészt megfelelő súllyal képviseltetik magukat a magyar élelmiszergazdasági exportban, másrészt a minőségi paraméterek vonatkozásában az egyes exportszállítmányok között ne legyen túl nagy a különbség és ezen kívül oda-vissza alapon ugyanarról a termékről legyen szó. A minőségi paraméterek az egyes célpiacok szempontjából is fontos szerepet játszanak, mert az EU tagországain belül is különböző igényeket támasztanak a kiszerezéssel, a csomagolással és egyéb kiszállítási paraméterekkel kapcsolatban.

A fentieket figyelembe véve a következő termékeket vontuk be a külkereskedelmi árak alakulásának vizsgálatába (zárójelben a termék pontos HS-elnevezése):

- a mezőgazdasági termelésből:
 - búza (tönköly, közönséges búza és kétszeres, nem vetési célra – HS-10019099),
 - kukorica (nem vetési célra – HS-10059000).
- az élelmiszeripari termelésből:
 - sertéskaraj (házi sertés részei csont nélkül, fagyasztva – kivéve a hasi részt, valamint ezek részeit – HS-02032955),
 - csirkedarabok (csont nélkül, frissen vagy hűtve – HS- 02071310, illetve csont nélkül, fagyasztva – HS-02071410),
 - pulykadarabok (csont nélkül, frissen vagy hűtve – HS- 02072610, illetve csont nélkül, fagyasztva – HS-02072710).

A kiválasztott öt termék az összes élelmiszergazdasági exportunk körülbelül egyhatodát képviseli, a búza és kukorica (vetőmag nélkül) normális években együttesen exportunk 10 százalékát teszi ki. Húsexportunkon belül a nyers és kicsontozott sertéskaraj rendelkezik legnagyobb termék-szintű részesedéssel (3%), a kicsontozott csirke- és a pulykamell részesedése 2-2 százalék körül van.

Az adatokat az Eurostat, illetve a KSH adatbázisából gyűjtöttük be HS-8 szinten. Ez az adatbázis az adatvédelem alá nem eső, gyűjtött adatokat tartalmazza olyan adószámmal rendelkező természetes és jogi személyekről, amelyeknek forgalma bizonyos küszöbérték fölött van. (A küszöbérték alá eső forgalmazókat vagy teljes egészében felmentik az adatszolgáltatási kötelezettség alól, vagy kevesebb adat közlését teszik lehetővé számukra.) A HS-8-as szinten gyűjtött adatok tehát nem reprezentálják a termékre vonatkozó teljes exportforgalmat, de nem tartalmaznak becsléseket sem.

A tanulmányban **világpiaci ár** alatt a nemzetközi kereskedelemben a különböző agrártermékekért a nemzetközi piacon fizetett árakat értjük. Ez, különösen az agrártermékeknek olyan árakat jelenthet, amelyek bizonyos mértékig függetlenek a termelési költségektől. A világpiaci árakat támogatásokkal tehát mesterségesen alacsonyra nyomhatják vagy akár szándékos hiány előidézésével mesterségesen magasra hajthatják fel. A **fogyasztói ár** alatt azt az összeget értjük, amit egy meghatározott termékért vagy szolgáltatásért a fogyasztónak kell megfizetnie. A **termelői ár** pedig az az ellenérték, amihez a terméket előállító vagy a szolgáltatást nyújtó személy jut hozzá. A fogyasztói és termelői árak különbsége a kereskedelmi árrés.

Úgy gondoljuk, hogy tanulmányunk mind az ágazati irányítás, mind a felsőoktatás számára hasznos információkat nyújthat, s megfelelő alapja lehet az erre épülő ágazati kutatásoknak is.

1. Az agrárpiacokon bekövetkezett árrobbanás okai és következményei

1.1. Az árrobbanás világpiaci árakra gyakorolt hatása

Amíg az új évezred első hat évében gyakorlatilag nem történt változás az agrár-világpiaci árakban, 2007-ben (a tejtermékeknel és a cukornál már 2006 közepe óta) valóságos árrobbanás következett be a mezőgazdasági termékek esetében, amit 2008 második felében egy ugyanolyan drasztikus áresés követett. A világpiaci árindexek alakulását az 1. táblázat mutatja.

A FAO **élelmiszer árindexe** 2006 óta meredeken emelkedett, és 219-es értékkel 2008 júniusában érte el csúcspontját (1. táblázat). Az index azóta meredeken csökken, 2008 decemberében a maximumértéknél 71 százalékponttal alacsonyabb szinten az elmúlt 7 hónap legalacsonyabb értékét érte el. Az index a nemzetközi gabona, növényi olaj és tejtermék árak visszaesése miatt csökkent ilyen mértékben. Az árak mérséklődése miatt a 2008. decemberi árszint már 8 százalékponttal alacsonyabb a 2006. évi átlagnál.

A FAO **gabona árindexe** 278 ponton állt 2008 áprilisában, ami több mint kétszerese volt a 2006. évi átlagértéknel. Az elmúlt nyolc hónap árcsökkenésének köszönhetően a 2008 decemberében mért árszint már 144 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbi értéknel. Az előrejelzések szerint a kedvező búzatermés, a növekvő gabona termésátlagok, valamint a rizspiacon létrejött egyensúly hatására az árak további csökkenése várható.

A FAO **növényi olaj és állati zsír árindexe** 2008 végére 132 pontra esett vissza, ami az idei év legalacsonyabb értékének felel meg. Ez 160 pontos mérséklődést jelentett a júniusi rekordszinthez képest. Az árcsökkenés oka, hogy a növényi olaj piacon a tavalyi túlkereslet után a 2008/09-es évre ismét helyreállt a kereslet-kínálat egyensúlya. Az energiaárak csökkenése szintén hozzájárult az árak visszaeséséhez. A jelenlegi árszint már 24 százalékkal alacsonyabb a 2007. év értékénél, ami a termésmennyiség növekedésével hozható összefüggésbe.

A FAO **tejtermékek árindexe** 2008 decemberében 151 pontra esett vissza. A csökkenés az év eleje óta majdnem folyamatosan tartott, s így a jelenlegi árszint a 2007. novemberi rekordszintnek csupán a felének felel meg.

A FAO **hústermékek árindexe** 130 ponton állt 2008 decemberében, ami kicsit elmaradt a szeptemberi rekordszinttől. Az index 2008 januárjától egészen szeptemberig a növekvő kereslet és a növekvő termelési költségek (elsősorban takarmányár növekedése) hatására folyamatosan emelkedett. A húсарak egyenletes emelkedésének lassulása, illetve utána bekövetkezett csökkenése a növekvő vágások számával függ össze.

1. táblázat

A világpiacon élelmiszer árindexek alakulása 2000 és 2008 között

Év	Hónap	Élelmiszer árindex ^a	Hús árindex ^b	Tej-termék árindex ^c	Gabonák árindex ^d	Olaj és zsír árindex ^e	Cukor árindex ^f
2000		92	100	106	85	72	105
2001		94	100	117	87	72	111
2002		93	96	86	95	91	88
2003		102	105	105	98	105	91
2004		113	118	130	108	117	92
2005		116	121	145	104	109	127
2006		126	115	138	122	117	190
2007		156	121	247	168	174	129
2008		196	138	240	239	234	164
2007	augusztus	160	123	287	167	181	126
	szeptember	170	124	290	191	190	125
	október	174	122	297	197	202	128
	november	179	126	302	199	221	130
	december	186	123	295	219	226	137
2008	január	195	126	281	234	250	154
	február	215	128	278	277	273	173
	március	217	132	276	276	285	169
	április	214	132	266	278	276	161
	május	215	142	265	270	280	155
	június	219	144	263	273	292	156
	július	213	145	264	255	273	183
	augusztus	201	144	247	240	230	188
	szeptember	190	148	218	226	209	174
	október	166	145	197	190	162	153
	november	154	135	171	177	141	155
	december	148	130	151	174	132	151

^a Élelmiszer árindex: Az árindex a hat árucsoport súlyozott árait tartalmazza. A súlyozás az adott termékcsoport 1998-2000 közötti exportaránya alapján történik. Az árucsoportok összesen 55 terméket tartalmaznak. A FAO elemzői szerint ezek a termékek fejezik ki legjobban az adott árucsoport árváltozásait.

^b Hús árindex: Tartalmazza a három baromfi, négy szarvasmarhahús, három sertéshús és egy birkahús árat (mindegyik esetben külkereskedelmi árával súlyozott átlagár). A négy húscsoport átlagára az exportban betöltött arány (1998-2000) alapján került súlyozásra.

^c Tejtermékek árindexe: Tartalmazza a vaj, teljes tejpor, sovány tejpor, sajt és kazein termékkört. A termékek átlagára az exportban betöltött arány (1998-2000) alapján került súlyozásra.

^d Gabona árindex: Tartalmazza a gabona és rizs árindexeket. A gabona árak a Nemzetközi Gabona Tanács (IGC) búza árindexe (kilenc különböző gabonából került kialakításra) és kukorica árindexéből került kialakításra. A rizs árindexe a három fajta (indica, japonica, aromatic) 16 termékének árából került kialakításra. A termékek átlagára az exportban betöltött arány (1998-2000) alapján került súlyozásra.

^e Olaj és zsír árindex: 11 különböző olaj (állati és halolajak is) átlagárából került kialakításra. A termékek átlagára az exportban betöltött arány (1998-2000) alapján került súlyozásra.

^f Cukor árindex: A Nemzetközi Cukoregyezmény árindexe 1998-2000-es bázisáron

Forrás: FAO [2008]

1.2. Az árváltozások okai és következményei

A nemzetközi szakemberek az élelmiszerválságot kiváltó okokat és következményeket általában hasonlóan értékelik. Ezek közé tartozik a növekvő húskereslet és húsfogyasztás, valamint az ázsiai térség (elsősorban Kína és India) kimerülő készletei, amelyek magukban hordozzák a növekvő takarmánykeresletet. A rossz terméseredmények a világ egyes régióiban, a túlzott kukorica termesztés, a spekuláció által mesterségesen felhajtott olajárak, a mezőgazdasági inputárak (pl. üzemanyag, műtrágya, növényvédőszer) jelentős növekedése szintén az okok közé sorolható. Az exportra kivetett adók, például Argentína és India esetében, valamint az élelmiszerek és mezőgazdasági alapanyagok energiatermelésre fordított hasznosítása, illetve a nemzetközi agrárkereskedelemben belépett spekulációs (forró) tőke is hozzásegített a globális élelmiszerválság kialakulásához.

Abban a kérdésben azonban, hogy az egyes tényezők milyen mértékben járultak hozzá a világpiacon lezajlott árrobbanáshoz, a szakemberek véleménye eltér egymástól.

A Világbank szakértői például úgy vélték 2008 szeptemberében, hogy a bioüzemanyagok termelése a globális élelmiszerár-növekedés 75 százalékáért felelős.¹ Előtte már 2008 áprilisában is felhívták a figyelmet arra, hogy a cukornád, a kukorica, a búza, a szója, a rizs, a burgonya és más egyéb mezőgazdasági termékek bioüzemanyag-gyártásra történő felhasználásának emelkedése komoly árfelhajtó hatást gyakorolhat az élelmiszerárakra. A növekvő olajárat ezzel szemben csak az árnövekedés 15 százalékáért tette felelőssé. [World Bank, 2008]

A LEI Wageningen Egyetem tanulmánya ezzel szemben azt állítja, hogy közvetlenül az élelmezési célú gabona iránti spekulációs befektetési kereslet okozhatta az árak emelkedését.

Banse et al. [2008] szerint a bioüzemanyagok hatását nem szabad túlértékelni az élelmiszer világpiacon árának alakulásában. Rámutatnak arra, hogy a mezőgazdasági termelésnek csak korlátozott hányadából készül bioüzemanyag. Az olajosmagvak mindössze 5 százalékát használják fel bioüzemanyagok előállítására, míg a gabona 4,5 százalékából állítanak elő etanolt. Mindazonáltal úgy látják a helyzetet, hogy a mezőgazdasági termékek ára magas maradhat, mivel a bioüzemanyag szektor kereslete a jövőben tovább nőhet. Az árnövekedés jelenlegi állását figyelembe véve a K+F tevékenységre és technológiára fordított kiadások javítanak a helyzeten. A magas olajárak a bioüzemanyagokat még versenyképesebbé tehetik, ami az ásványi olaj és mezőgazdasági szektor korábbiánál is szorosabb összefonódását jelentheti. A kutatók álláspontja szerint az éhezési problémája nem a bioüzemanyag-termelés felfutásával áll közvetlenül kapcsolatban, hanem a rossz élelmezési politikákkal hozható összefüggésbe. Elvben ugyan elég élelmiszer áll rendelkezésre a világon, a megfelelő ellátottságot azonban elosztási problémák nehezítik.

Az **agrár-világpiacon történő spekulációt** Erber et al. [2008] komoly árfelhajtó, kiszámíthatatlan és nagyon veszélyes tényezőnek tekinti. Elemzésükben két irányból közelítik meg a tőzsde hatását az agrártermékek piacára. A világméretű agrárkereskedelemben jelentős része két amerikai tőzsdén, a chicago-in (CME) és a new york-in (NIMEX) keresztül bonyolódik le. Az ezeken a tőzsdéken zajló határidős ügyletek az áringadozást csillapították, így inkább stabilizálták a nyersanyagpiacokat. A stabil helyzetet a nagy pénzekkel rendelkező befektetőcsoportok, mint úgy nevezett „noise trader”-ek (zajkereskedők) piacra történő betörése változtatta meg. Piaci megjelenésük a 2006-2007-es években kezdődött, s az amerikai ingatlanalapok összeomlásával hozható

¹ Ezt írta az angol lap „The Guardian”, hivatkozva egy nem nyilvánosságra hozott világbank-tanulmányra. A cikk szerzője szerint ez komoly konfrontációt okozhat a Világbank és az USA kormánya között, mert az amerikai kormány eddig csak három százalékos árfelhajtó hatásról beszélt a bioüzemanyagokkal kapcsolatban.
<http://www.guardian.co.uk/environment/2008/jul/03/biofuels.renewableenergy>

összefüggésbe.² Az ingatlanbotránnal kapcsolatban 2007-ben az USA-ban nagyon sok forró tőke szabadult fel és keresett új befektetési lehetőséget. A zajkereskedők azzal a szándékkal vesznek és adnak el, hogy pénzügyi erejükkel fogva a piacot egy bizonyos irányba tereljék. Stratégiai céljuk tehát egy ártrend elérése, így erre irányítják a kontraktusaikat. Ha ez így történik, akkor a növekvő árat már nem lehet áruhiánnyal magyarázni és létrejöhet egy úgy nevezett „spekulatív buborék”. Amikor ők kiszállnak a kereskedelemről, az árbuborék rövid időn belül kipukkad. Az ilyenféle piacmanipulációt és okozóit azonban majdnem lehetetlen időben felismerni.

Az Európai Közösségek Bizottsága is elemezte 2008 őszén a spekuláció szerepét az élelmiszer-termékek árának alakulásában. Az Európai Parlamentnek küldött közleményében azt állapította meg, hogy a mezőgazdasági termékek határidős piacán alapvetően két típusú résztvevőt különböztethetünk meg: az iparági szereplőket, akik a fizikai termékek kereskedelmében játszanak döntő szerepet, és a pénzügyi befektetőket. Míg a piaci fundamentumokra alapuló spekuláció elősegíti a kockázatok kezelését és az ár feltárását, a nem-iparági szereplők tevékenységének elmúlt években tapasztalt jelentős bővülése növelte az esélyét annak, hogy a mezőgazdaság határidős piacain spekulatív buborékok alakuljanak ki.

A közlemény szerint 2006 elejétől megugrott a mezőgazdasági termékpiacokra beáramló tőke mennyisége. A származékos piacok gyors fejlődése mellett 2007 óta 30 százalékkal növekedett a származékos termékek tőzsdén kívüli kereskedelme is. Ez utóbbi kevésbé biztosította az átláthatóságot, mint a mezőgazdasági terméktőzsdén folytatott kereskedelem. Az agrártermékek határidős piacaira irányuló tőke feltehetően a más piacokról – elsősorban a strukturált termékek piacairól – történő tőkekivonást tükrözi, ami a pénzügyi válság megjelenésével párhuzamosan jelentős mértékben felgyorsult. A határidős mezőgazdasági termékpiacokhoz hasonlóan a legutóbbi időben tapasztalható hirtelen tőkekivonás jelezhetette a spekulatív buborék kipukkanását.

A Bizottság vizsgálata – a vizsgált időtáv rövidege miatt – csak gyenge korrelációt talált a határidős árak és az azonnali piaci árak eltérése között. Az elmúlt években jelentős eltérés alakult ki egyes termékek határidős és azonnali piaci ára között. Ez valószínűleg megnehezítette az iparági szereplők határidős piacokon folytatott hagyományos fedezeti műveleteit és kérdéseket vetett fel azzal kapcsolatban, hogy hatékonyan szolgálja-e a piac az árfeltáró funkció és a fedezeti lehetőségek biztosítását. Ezért a Bizottság a jövőben tervezi a határidős mezőgazdasági árupiacok működésének figyelemmel követését és annak vizsgálatát, hogyan lehet leginkább elkerülni a túlzott áringadozásokat és a „csordaeffektus” kíséretében létrejövő spekulatív pozíciók tömeges kiépülését. Emellett vizsgálni fogja azt is, hogy milyen lehetőségek nyílnak ezen a területen a szabályozásra.

A spekuláció szerepe mellett a beszámoló arra is felhívja a figyelmet, hogy jóllehet az élelmiszerárak megugrásában egyebek mellett a globális keresleti és kínálati tényezők játszottak a döntő szerepet, az élelmiszerlánc működésének a verseny mértékével és szabályozásával kapcsolatos problémái ugyancsak hozzájárulhattak az áremelkedéshez. A jelenlegi gazdasági feltételek között ezért különösen fontos annak a vizsgálata, hogy miként javítható az élelmiszerlánc működése, és hogy pontosabban megértsük a termékárakat és a fogyasztási árakat összekötő transzmissziós mechanizmus működését.

Az agrártermékeknek bekövetkezett drasztikus árnövekedés révén **ismét politikai napirendre került az éhezés problémája.** Az ársokk hatása sokkal nagyobb azokban a fejlődő országokban, ahol a kiadások 50-80 százalékát élelmiszerekre költik. A szegényebb országokban (Elefántcsontparton, Indiában, Mexikóban, Kamerunban és Szenegálban) az emberek az utcákra vonultak és véres összetűzések történtek. [FAO, 2008. április]

² A szerzők nem említik, de az ingatlanpiac összeomlása előtt az értékpiacon a hozamok 2006-ra lecsökkentek, így a „noise trader”-ek a nagyobb lehetőségeket biztosító árupiacokon fektették be pénzüket.

Az áremelkedés globálisan az élelmiszerimportra szoruló országokat érintette a legérzékenyebben. Ennek okai a következők:

- A fejlődő országok lakosai jövedelmük nagyobb százalékát fordítják élelmiszerre, mint a fejlett országokban.
- Ezekben az országokban a feldolgozatlan élelmiszerek aránya magasabb.
- Ezen országok jelentős része (általában Afrika, Ázsia) élelmiszer-importőr.
- A fejlett országok élelmiszersegélyre fordított összege, melynek döntő hányada ezen országokba irányult, évek óta stagnál.

A 2. táblázat jól mutatja, hogy a feldolgozatlan élelmiszerek árának emelkedése milyen hatással van egy fejlett, illetve egy fejlődő ország lakosának kiadásaira.

2. táblázat

A magasabb élelmiszerárak hatása az egyes fogyasztók kiadásaira (esetpélda)

Megnevezés	Fejlett ország	Fejlődő, élelmiszerimportra szoruló ország
Alapeset:		
Jövedelem	40 000 USD	800 USD
Élelmiszerre költött jövedelem	4 000 USD	400 USD
Élelmiszerre költött jövedelem az összjövedelem százalékában	10,0%	50,0%
Élelmiszerfogyasztás (feldolgozatlan - feldolgozott élelmiszer)		
Feldolgozatlan élelmiszerek aránya a fogyasztásban	20%	70%
Kiadás a feldolgozatlan élelmiszerekre	800 USD	280 USD
Kiadás a feldolgozott élelmiszerekre	3 200 USD	120 USD
Feltétel: Feldolgozatlan élelmiszerek 50%-os áremelkedése		
A fogyasztónál megjelenő áremelkedés mértéke	30%	30%
Feldolgozatlan élelmiszerek árának emelkedése	240 USD	84 USD
Feldolgozatlan élelmiszerekre költött összeg	1 040 USD	364 USD
Élelmiszerre költött jövedelem	4 240 USD	484 USD
Élelmiszerre költött jövedelem az összjövedelem százalékában	10,6%	60,5%

Forrás: USDA, Global Agricultural Supply and Demand

1.3. Az árrobbanás a közgazdasági árelméletek és elemzések tükrében

Az agrár-világpiaci árrobbanás nemcsak a hosszú távú árprognózisok alkalmazhatóságát kérdőjelezte meg, hanem **az addig használt elméleti feltevések és az ármodellek alaphipotéziseit is módosította.**

A monopolisztikus piac elemzéséhez két olyan elmélet is kapcsolódik, amelyek az utóbbi időben nagy visszhangot váltott ki. Az egyik elmélet legnevesebb képviselője Paul Krugman (a 2008. év közgazdasági Nobel-díjasa és egyben történetének egyik legfiatalabb közgazdasági díjazottja), aki elsőként kapcsolta össze a közgazdaságtan két korábban teljesen eltérő területét: **a nemzetközi kereskedelem elméletét és a gazdaságföldrajzot.** Krugman új elmélete a szabad kereskedelem és a globalizáció hatásait elemzi. Ez megmagyarázza, hogy a világkereskedelmet miért hasonló feltételekkel és hasonló termékekkel rendelkező államok dominálják, miközben a régi elméletek szerint éppen a különböző termékekkel és feltételekkel rendelkező országok képezték volna a világkereskedelem motorját. [Krugman, 1979]

A másik **a „sticky prices” elmélete**, ami azon a megfigyelésen alapul, hogy az árak túlnyomó része nem változik minden nap és megváltozásuk után több-kevesebb ideig érvényben maradnak. Ennek nyomán alakult ki a közgazdasági irodalomban a „sticky prices” (magyarul: ragadós árak) kifejezés. Alan S. Blinder volt az első, aki a mikroökonómiából jól ismert problémát empirikus eszközökkel, vállalati kérdőíves vizsgálatokra alapozva elemezte. Célja az volt, hogy bemutassa: hogyan érvényesül az árazás problémája a gyakorlatban, hogyan reagálnak ténylegesen a cégek a kereslet változására és az árak változtatása ebben a reakció halmazban hol foglal helyet. Nyomában angol kutatók vizsgálták e kérdéskört az Egyesült Királyság vállalatai körében. [Toth et al, 1998] Toth 1998-as magyarországi kutatásának kérdőíve nem volt más, mint az Egyesült Királyságban alkalmazott kérdőív hazai adaptációja. Egy, a „sticky prices”-en alapuló ármodell leírását Keen, illetve Bruchez mutatta be 2007-ben.

A **„law of one price”,** azaz az egy piac egy ár elmélete elvileg az Európai Unió termelői áraira is vonatkoztatható, azonban a már elméleti szinten is pontos kiegyenlítődést a szállítási, illetve a tranzakciós költségek, valamint a minőségi különbségek korlátozhatják. Viszont az elmélet indokolja az árkonvergencia szükségességét is, mivel a piac csak ekkor működik hatékonyan. Mivel a globális verseny erre szorítja az Európai Uniót, a konvergencia mielőbbi érvényesülése minden tagország érdeke, amellettt hogy a közösség az intézményei árain keresztül egyes termékeknek ki is kényszeríti az árkonvergenciát.

Ugyanakkor **a Balassa-Samuelson hatás alapján Karádi [2008] egy egyszerű térhatású modell segítségével megmutatta, hogy miért magasabb az árszint a gazdagabb országokban.** Vizsgálatukban megkülönböztették a külkereskedelemben versenyző gyártó, valamint a nem versenyző szolgáltatások szektorát. Utóbbi általában a fogyasztókhoz közel, a nagyvárosokban helyezkedik el. Egy ország fejlődésével e két szektor termelése is folyamatosan növekszik. A szolgáltatás-szektor termelékenysége – a helyhez való kötöttség miatt – lassabban nő, mint a termelésé. Az egységnyi szolgáltatások így drágábbá válnak, ami megnöveli az aggregált árszintet. A modell így megerősíti a Balassa-Samuelson modell azon feltevését, miszerint a nem versenyző szektorok növekedése a versenyző szektorokénál alacsonyabb. A vizsgálatuk megerősítette, hogy a népesség növelésével, valamint a szolgáltatások fogyasztókhoz történő közeledésével a különbség még tovább emelkedik.

A piaci résztvevők sokszor irracionális viselkedésére a **„Rational inattention theory”**, azaz a **racióális figyelmetlenség elmélete** [SIMS, 2005] próbál választ adni. Míg a matematikai modellek többsége abból indul ki, hogy a piaci résztvevők racionális elképzelésekkel rendelkeznek és képesek az árinformációk azonnali és hibátlan feldolgozására, addig Sims modellje feltételezi, hogy a résztvevők csak korlátozott képességekkel rendelkeznek az információk átvételére és feldolgozására, amennyiben a gazdaságot sokkhatás éri. Ilyen esetben Sims feltételezi, hogy az információs csatornát az információk növekvő áradata és a külső mesterséges hatások (sajtó, politika, pletyka) úgy megterhelhetik (vagy deformálhatják), hogy egyrészt az információkban hibák keletkeznek és a hibás információk a piaci résztvevők viselkedését elterelhetik a racionalitástól, másrészt a résztvevők sokszor képtelenek az információs tömeg feldolgozására, ezért arra kényszerülnek, hogy az információk egy részétől eltekintsenek.

A fentiekben említett **„sticky prices”** és a **„rational inattention” kombinációját** mutatja be Mackowiak és Wiederholt modellje. [Mackowiak et al, 2008] A szerzők azt vizsgálták, hogy a cégek az árak meghatározásakor mely elemeket milyen súlyozással vesznek figyelembe. Az árak meghatározásakor az aggregált feltételek (pl. keresleti tényezők) mellett a cég sajátosságaiból fakadó tényezők szerepet játszanak. A vizsgálat kimutatta, hogy a cégek áralakításában egyre inkább ez utóbbi tényező a meghatározó, így az aggregált tényezők hatása az árakra egyre inkább csökken.

A fent felsorolt újabb elméleti feltevések és ármodellek nagy része azonban bonyolultságuk miatt jelenleg inkább csak a makrogazdasági folyamatok jobb megértésének szolgál, gyakorlati felhasználásuk az árprognózisok készítése céljából egyelőre a szükséges adatok és számítások sokasága miatt általában kivitelezhetetlen.

2. Mezőgazdasági termelői árak

2.1. Termelői ártendenciák az EU-ban 2000-2007 között

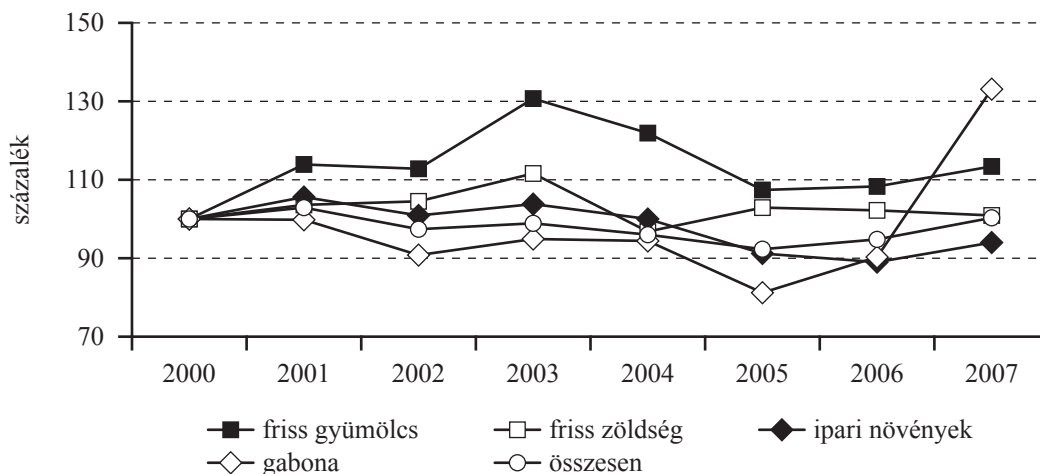
Az Európai Unióban az agrártermékek ára összességében 2000-2006 között reáláron **5,2 százalékkal csökkent** (1. melléklet). Ez alacsony éves csökkenés mellett megegyezik a korábbi évtizedek trendjével. Fertő Imre [2000] a mezőgazdasági termékek világpiaci reálárának folyamatos csökkenését állapította meg az 1900-as évektől kezdődően. Orbánné [2002] kutatása rámutatott, hogy **1990-2000 között a magyar és az uniós termelői árak változása többnyire eltérő irányú** volt. Míg az EU árak az esetek többségében csökkentek, közeledve az alacsonyabb világpiaci árszinthez, addig az euróban mért magyar árak nagyobb részt magasabbak lettek vagy stagnáltak. A magyar árak közeledése a forint reálfelértékelődésével is összefüggött. Az egyes országok termelői árai közötti nagy különbségeket a termelési költségek (pl. az input árak) eltérései, a természeti adottságokban tapasztalható differenciák, a termelékenységekben, az adókban, a munkabérekben és a föld árában mutatkozó különbségek okozták. Ezekben a tényezőkben az Európai Unió piaca a mai napig sem egységes, a különbségek nemcsak országok között, hanem régiók között is érzékelhetők.

2007-ben a termelői árak igen jelentős mértékben emelkedtek, ennek ellenére az ágazat egészében reáláron a 2000-es évhez képest csupán 0,3 százalékos emelkedés valósult meg. Az egyes ágazatokban azonban igen jelentős eltérések mutatkoztak.

A **gabonafélék és az ipari növények** vonatkozásában az EU-15 országaiban 9,7 százalékos árcsökkenés volt megfigyelhető a 2000-2006-os időszakban (1. ábra). A gabonafélék tekintetében 2002-ben és 2005-ben, az ipari növényeknél 2006-ban voltak a legalacsonyabbak az árak. Az ipari növények esetében a cukorrépa árának visszaesése okozta az árak csökkenését 2006-ban, ami a cukorpiaci reform hatásának következménye. 2007-ben a gabonanövények és az olajosmagvak ára drasztikusan megemelkedett: a gabona ára 42,8, a repce ára 24,1, a napraforgó ára pedig 56,4 százalékponttal emelkedett egy év leforgása alatt. A termékek reálára 2007-ben 21,9-58,8 százalékkal volt magasabb a 2000-es értéknél.

1. ábra

Egyes termékcsoporthoz termelői árának alakulása az EU-15-ben (1)
(2000 = 100%)

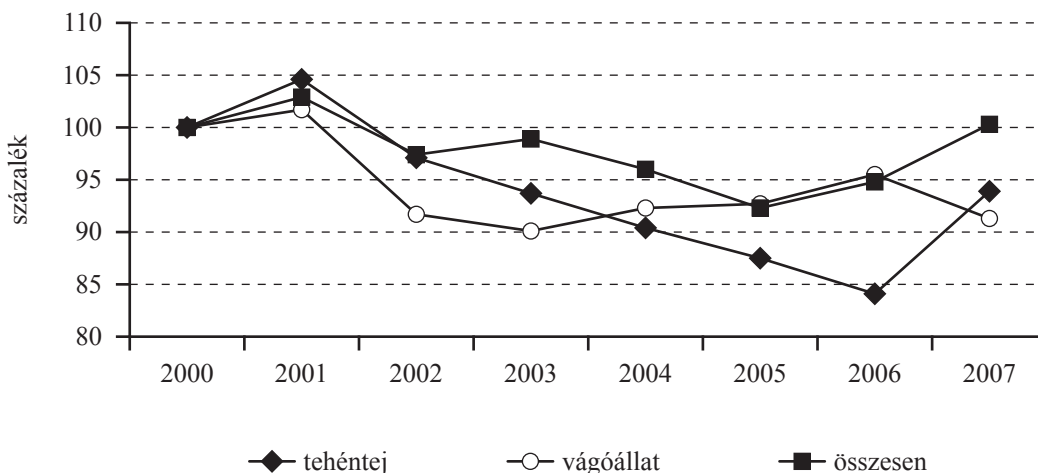
Forrás: Eurostat

A **kertészeti szektorban** a friss zöldségek reálára 2,2 százalékkal emelkedett a megfigyelt időszakban. A paradicsom és az uborka ára 2000 és 2006 között 16,3, illetve 9,7 százalékkal csökkent, míg a vöröshagyma ára több mint 25 százalékkal emelkedett. A friss gyümölcsök reálára 8,3 százalékkal növekedett a megfigyelt időszakban. Ezen belül az étkezési alma ára 12,2 százalékkal, az étkezési körte ára 3,1 százalékkal emelkedett. A 2007-es év nem okozott nagy változást a kertészeti termékek árában: a zöldségek ára 1,3 százalékponttal csökkent, míg a gyümölcsök ára további 5,1 százalékponttal emelkedett.

Az **állattenyésztési szektorban** 4,5 százalékos árcsökkenés volt megfigyelhető a 2000-2006-os időszakban (2. ábra). A szarvasmarha termelői ára a 2001-ben, a sertés termelői ára 2003-ban érte el a mélypontot, s azóta folyamatosan emelkedik. A szarvasmarha esetében 2006-ban reáláron már egy kismértékű árnövekedés is megfigyelhető volt. A juh és bárány termelői áránál kismértékű, 2,7 százalékos áremelkedés volt megfigyelhető, míg a baromfi termelői ára folyamatosan csökkent. A tehéntej ára a 2001-es emelkedés után folyamatos csökkenésnek indult, s 2006-ra a 2000-es árszint 84,1 százalékára esett vissza. Az állattenyésztési termékek ára 2007-ben 4,2 százalékponttal csökkent, így közel 9 százalékkal marad el reáláron a 2000-es értéktől. A baromfi kivételével valamennyi termék ára csökkent. A baromfitermékek áremelkedése a kereslet növekedésével (elmúlt a madárinfluenza pánik) és a kínálat csökkenésével (elmúlt évek alacsony árai miatt többen felhagytak a termeléssel) hozható összefüggésbe.

2. ábra

Egyes termékcsoportok termelői árának alakulása az EU-15-ben (2)
(2000 = 100%)

Forrás: Eurostat

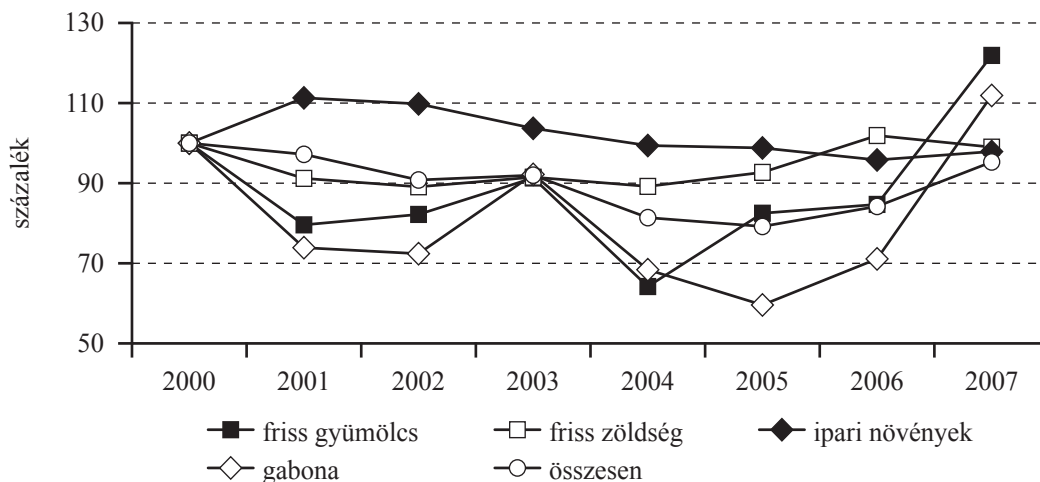
2.2. Termelői ártendenciák Magyarországon 2000-2007 között

Magyarországon a termelői reálárak 2000 és 2006 között jelentősen, 15,8 százalékkal csökkentek, azonban ennek mértéke az egyes ágazatokban igen eltérő (2. melléklet, 3. ábra). A 2007-es áremelkedés hatására ugyan emelkedtek a magyar termelői árak, azonban reáláron még így is 4,7 százalékkal elmaradtak a 2000-es évi értéktől.

A **gabonafélék** esetében a termelői ár 2006-ban a 2000-es árszint alatt 28,9 százalékkal állt. A megfigyelt időszakban az árak évente akár 20-40 százalékkal is eltértek egymástól. Ennek több oka is volt. Magyarország 2005-2006-ig nem rendelkezett megfelelő volumenű tárolókapacitással, így a bőtermő években kénytelen volt termékeit nyomott áron exportálni. Ehhez még a termelők pénzhíánya is hozzájárult, ami miatt kénytelenek voltak áruikat nyomott áron értékesíteni. A hazai csökkenő állatlétszám csökkentette a takarmánynövények belpiaci keresletét, ami egyes években túlkínálathoz, s az árak csökkenéséhez vezetett. Az unióhoz történő csatlakozásunkkal a bevezetett intervenciók ár segített abban, hogy a termelők egy meghatározott minimum áron eladhassák termékeiket, ami az árak stabilizálódásához vezetett. A gabonatermékek árában 2007-ban drasztikus, 40,8 százalékpontos emelkedés volt megfigyelhető. A legnagyobb mértékű áremelkedés a kukorica esetében történt (+46,3 százalékpont).

3. ábra

Egyes termékcsoportok termelői árának alakulása Magyarországon (1)
(2000 = 100%)

Forrás: Eurostat

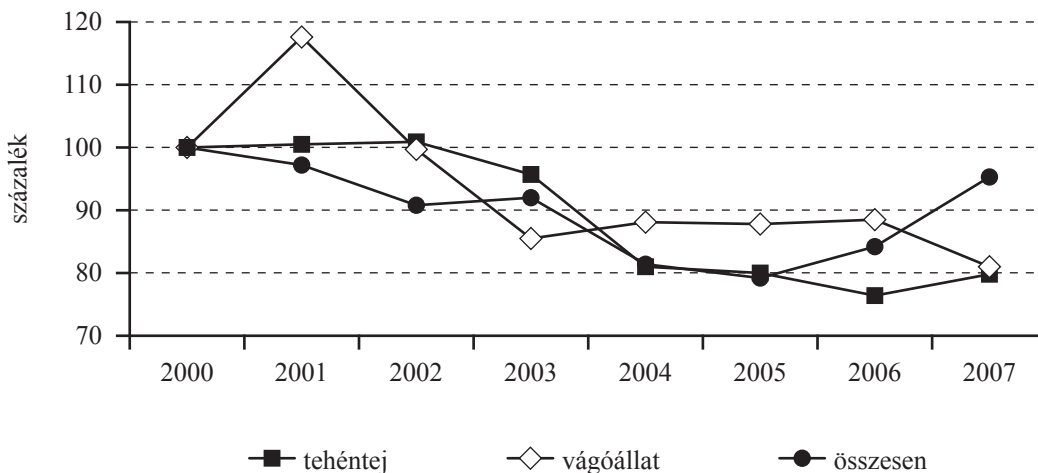
Az **ipari növények** esetében már jóval kisebb, 4,2 százalékos termelői árcsökkenés volt megfigyelhető a 2000-2006-os időszakban. Áremelkedés repce esetében 2000 és 2001, napraforgó esetében 2004 és 2006 között történt. A cukorrépa esetében az árnövekedés elsősorban az uniós kötelező ár bevezetése miatt alakult ki. A 2007-es évben az ipari növények drasztikus áremelkedését csak a garantált áron felvásárolt cukorrépa árának 26,4 százalékpontos visszaesése akadályozta meg. A repce ára egy év alatt 5,3, a napraforgó ára pedig 22,1 százalékponttal emelkedett.

A **kertészeti termékek** termelői ára reálszinten a zöldségek esetében 1,9 százalékkal növekedett, míg a gyümölcsök ára 15,3 százalékkal csökkent 2000 és 2006 között. A friss zöldségek ára 2007-ben sem változott számottevően (-2,9 százalékpont), azonban a gyümölcsök esetében 37,2 százalékpontos áremelkedés következett be. Ennek oka az almaárak 73,4 százalékpontos emelkedése volt, amit a magas fagykár okozta kínálatcsökkenés okozott. A termelői árak közül a kertészeti termékek áraknál tapasztalhatóak a legszélvsőségebb áringadozások, mivel az aszály, a fagy és a jégkár leginkább ezen termékeket érintik.

Az **állattenyésztési szektorban** 11,5 százalékos termelői árcsökkenés történt 2000 és 2006 között, amit a 2007-es év további 7,5 százalékponttal csökkent. Reálár-bővülés egyetlen egy termék esetében sem történt (4. ábra). A legnagyobb árcsökkenés a sertés esetében mutatkozott (-26,2%). A marha árának növekedése 2005 és 2006-ra tehető, ami az uniós árszintre történő felzárkózásunk eredménye. Ugyanebben az időszakban a juh és bárányárak is emelkedni kezdtek, ami a külpiai árak emelkedésével hozható összefüggésbe. A sertésárak 2001-re rekordszintre emelkedtek, ami a magas takarmányárak és a csökkenő állatállomány következménye. A sertéshúskészlet 2003 első félévében az export visszaesése miatt megnőtt, ami az árak erős visszaeséséhez vezetett. Az unióhoz történő csatlakozásunk után a sertésárak is növekedni kezdtek, azonban 2006-ban még így is 10,5 százalékkal elmaradtak a 2000-es értéktől. 2007-ben a baromfi és a tej kivételével valamennyi termék reálára csökkent.

4. ábra

Egyes termékcsoportok termelői árának alakulása Magyarországon (2)
(2000 = 100%)

Forrás: Eurostat

2.3. Termelői árak közötti különbségek az egyes uniós tagországok között

Az Európai Unió közös piacán az egyes tagállamok termelői-értékesítési árai eltérnek egymástól (3. táblázat).

3. táblázat

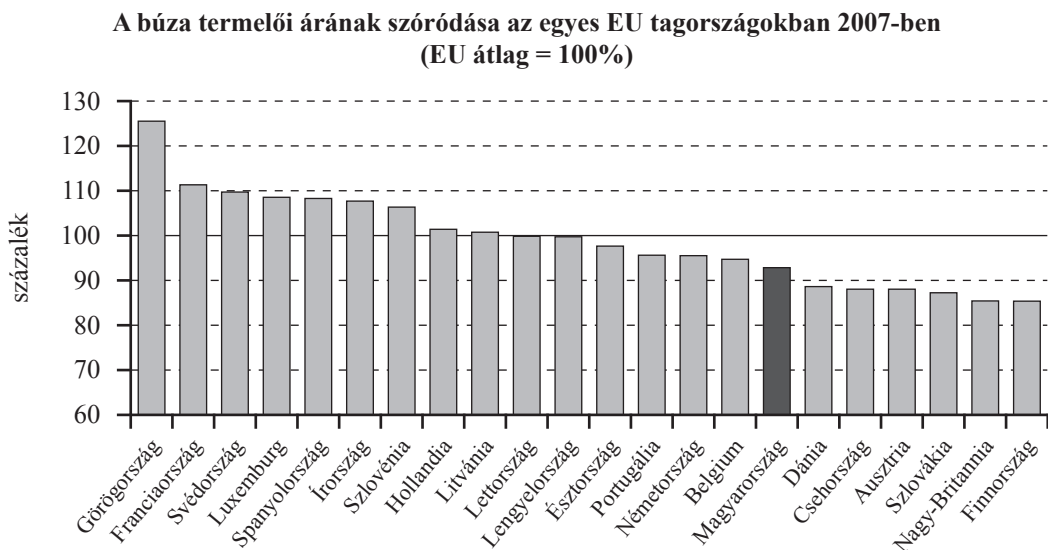
Különbségek az EU-15 termelői-értékesítési árai között

Termék	Legalacsonyabb árszintű ország	Legmagasabb árszintű ország	Legmagasabb árszint/ Legalacsonyabb árszint, %		
	2007-ben		2000	2004	2007
Búza	Finnország	Görögország	146	165	147
Árpa	Egyesült Királyság	Görögország	153	190	167
Kukorica	Németország	Görögország	138	184	133
Rizs	Görögország	Portugália	121	105	160
Repce	Ausztria	Svédország	197	124	127
Napraforgó	Görögország	Spanyolország	123	133	158
Cukorrépa	Görögország	Hollandia	234	164	186
Paradicsom	Ausztria	Németország	199	134	281
Uborka	Ausztria	Görögország	195	338	326
Hagyma	Hollandia	Finnország	407	355	395
Burgonya	Hollandia	Görögország	758	513	279
Étkezési alma	Olaszország	Finnország	367	418	443
Étkezési körte	Hollandia	Görögország	244	493	257
Vágócsirke	Portugália	Görögország	237	470	340
Vágósertés	Dánia	Görögország	175	189	266
Vágómarha	Dánia	Egyesült Királyság	267	191	213
Pecsényebárány	Dánia	Görögország	250	233	258
Tej (3,7%)	Írország	Görögország	144	135	122
Tojás (db)	Belgium	Luxemburg	271	473	298

Forrás: Eurostat adatai alapján saját számítás

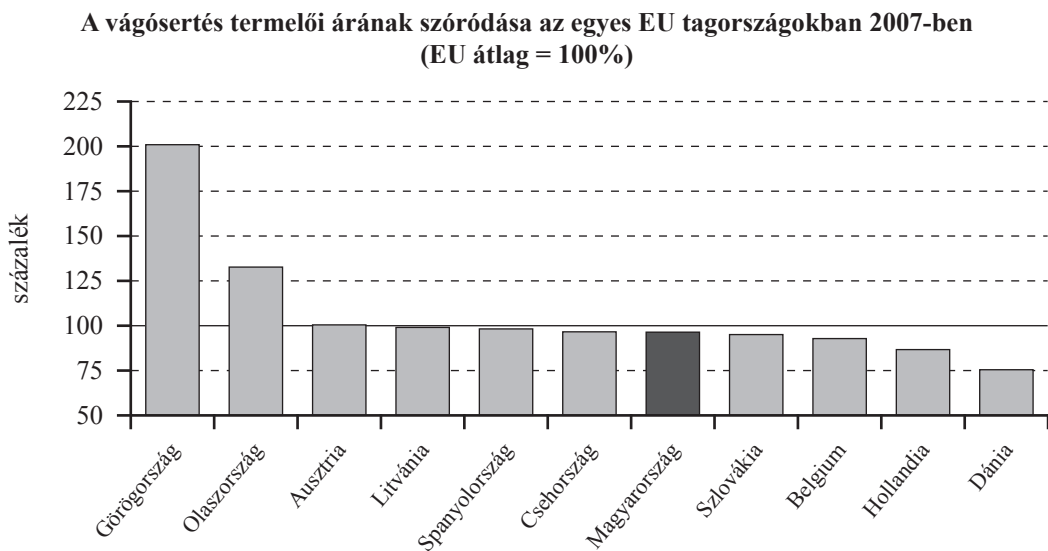
A szabályozott termékkörök esetében az egyes tagállamok termelői árai között 2007-ben a különbség kisebb, például a búza esetében mindössze 47 százalékos (5. ábra). Az állati termékek esetében ennél nagyobbak a különbségek, ráadásul a megfigyelt időszakban az eltérés mértéke több esetben növekedett. Vágósertés és pecsényebárány esetében több mint két és félszeres, tojás esetében pedig csaknem háromszoros, míg a vágócsirke esetében közel három és félszeres különbség figyelhető meg. Ennek oka az is lehet, hogy az egyes országokban az állattartás módja és súlya eltérő. A 6. ábra jól szemlélteti, hogy a vágósertés termelői árában tapasztalható nagymértékű, 213 százalékos eltérés a magas görög árak következménye, ahol nem mellel a sertéstartás alacsonyának mondható.

5. ábra

Forrás: Eurostat adataiból saját számítás

6. ábra

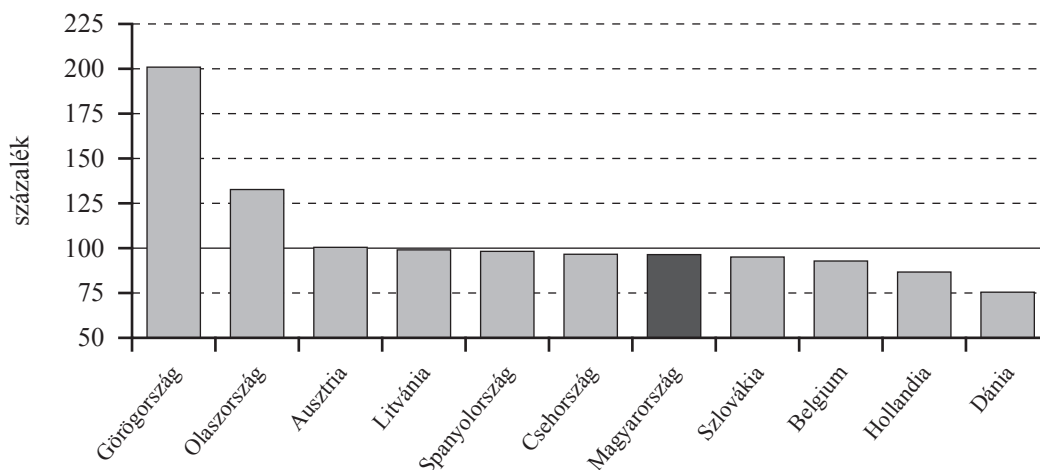
Forrás: Eurostat adataiból saját számítás

A legnagyobb árkülönbségek a kertészeti termékeket jellemzik, nem ritkák egyes évek között a két-háromszoros eltérések sem. Ennek oka az, hogy az egyes országokban különböző fajtajú kertészeti termékeket termelnek, valamint a tenyésztődőszak, s ezzel együtt a termelési költségek és bevételek is eltérnek egymástól. Az egyes országokban a természeti adottságok is eltérőek. Például a mediterrán országokban a kertészeti termékek esetében az enyhébb időjárás miatt a fóliasátor és az üvegház használata nem indokolt, ami a magyar termelőkhez képest jelentős költségelőnynek

számít. Ugyanakkor hátráltató tényezőként jelentkezik a déli tagállamokban a nyári forró időjárás. Emellett a kertészeti termékeknél a romlandóság és a drága tárolási költségek miatt az árakat a helyi piacok kereslet-kínálat viszonyai határozzák meg. Nagy árkülönbséget jelenthet az igen széles fajtaszála is. A kertészeti termékek vonatkozásában több országban a belföldi termékek aránya az év egyes hónapjaiban elenyésző. Ez az állapot figyelhető meg például a téli hónapokban Magyarországon a paradicsom vonatkozásában. Ilyenkor a nagyobb termelési költségek miatt a belföldi ár magasabb, így az jelentősen meghaladja az importár nagyságát, s emiatt alacsony az értékesítésben betöltött aránya. Ez a magasabb ár az éves átlagár növekedését idézheti elő. Az étkezési alma termelői árának alakulását a 7. ábra szemlélteti.

7. ábra

**Az étkezési alma termelői árának szóródása az egyes EU tagországokban 2007-ben
(EU átlag = 100%)**

Forrás: Eurostat adataiból saját számítás

Az EU-25 termelői-értékesítési árai között még ennél is nagyobb eltérések figyelhetők meg (4. táblázat). Az újonnan csatlakozott országok termelői árai több esetben alacsonyabbak az EU-15 termelői árainál, azonban az árak egyre jobban közelednek egymáshoz. A legnagyobb mértékű árkülönbség a kertészeti és állati termékek esetében figyelhető meg, például az étkezési alma esetében több mint hétszeres.

A legmagasabb árat fizető ország a gabonafélék és a vágóállatok esetében Görögország. Ennek oka az lehet, hogy e termékek többségében Görögország termelése elhanyagolható, s például gabonatermeléshez adottságai is igen kedvezőtlenek. A legalacsonyabb árak tekintetében az alacsony dán húсарakat érdemes kiemelni. Az újonnan csatlakozott országok közül csak egy esetben (Málta – tojás) magasabbak a termelői árak az EU-15 tagállamok árainál.

Különbségek az EU-25 termelői-értékesítési árai között

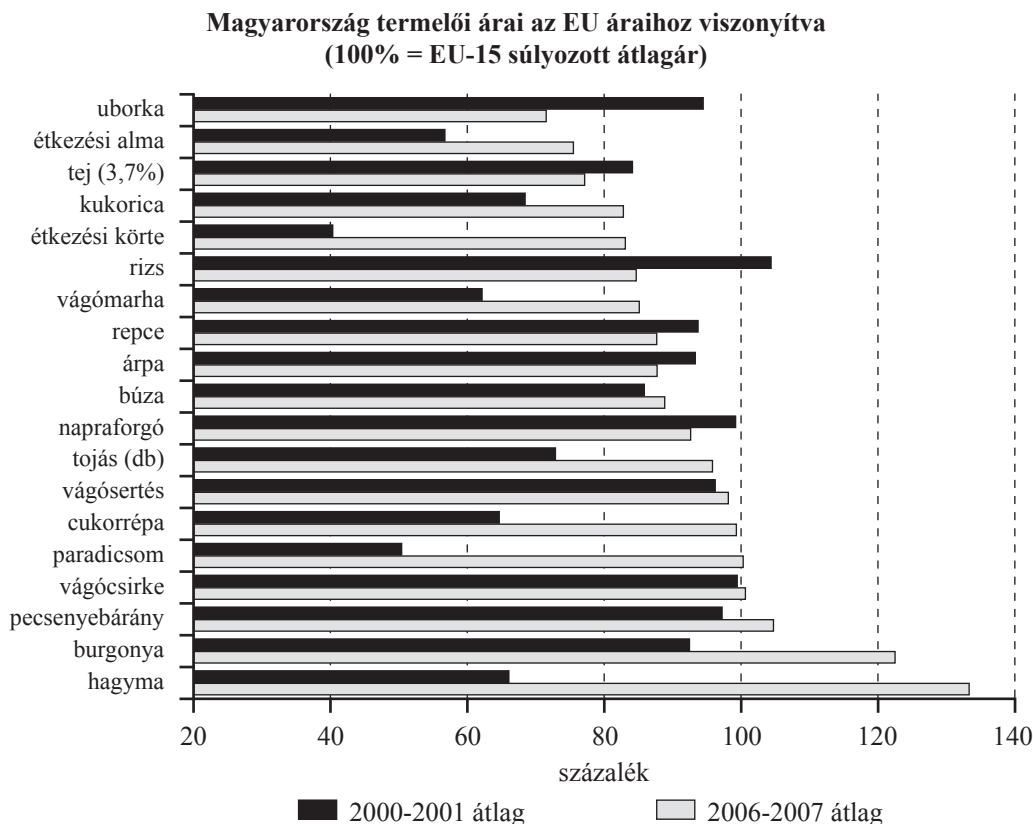
Termék	Legalacsonyabb árszintű ország	Legmagasabb árszintű ország	Legmagasabb árszint/ Legalacsonyabb árszint, %	
	2007-ben		2004	2007
Búza	Finnország	Görögország	165	147
Árpa	Egyesült Királyság	Görögország	190	167
Kukorica	Csehország	Görögország	184	168
Rizs	Görögország	Portugália	105	160
Repce	Szlovákia	Svédország	134	134
Napraforgó	Görögország	Spanyolország	210	142
Cukorrépa	Görögország	Hollandia	164	186
Paradicsom	Szlovákia	Németország	565	514
Uborka	Szlovákia	Görögország	357	363
Hagyma	Hollandia	Finnország	415	395
Burgonya	Lengyelország	Görögország	610	463
Étkezési alma	Litvánia	Finnország	809	766
Étkezési körte	Szlovákia	Görögország	788	517
Vágócsirke	Portugália	Görögország	470	340
Vágósertés	Dánia	Görögország	189	213
Vágómarha	Dánia	Egyesült Királyság	347	213
Pecsenyebárány	Litvánia	Görögország	261	315
Tej (3,7%)	Litvánia	Görögország	226	164
Tojás (db)	Belgium	Málta	473	389

Forrás: Eurostat adatai alapján saját számítás

A vizsgált adatok jól mutatják, hogy **az EU egységes piacán egységes árról nem beszélhetünk**. Az árak egy árcentrumhoz igazodnak, melynek sávja az egyes termékek esetében igen eltérő lehet. Az árcentrumtól való távolság idővel fokozatosan szűkülhet, azonban egységes ár kialakulására a későbbiekben sem lehet számítani.

2.4. Termelői árak közötti különbségek és a közeledés mértéke Magyarország és az Európai Unió között

A magyar és az uniós termelői árak között jelentős közeledése volt megfigyelhető a 2000-2007-es időszakban. A kiválasztott 19 termék közül mindössze egyes kertészeti termékek, például az uborka, a burgonya és a hagyma esetében volt megfigyelhető az árak divergenciája, azonban ez a termékkör nagy áringadozásával hozható összefüggésbe. A vizsgált termékkörből 11 termék esetében az uniós és a magyar termelői ár közötti eltérés 2006/07-ben nem haladta meg a 20 százalékot, s csupán egy termék, a hagyma esetében haladta meg a 30 százalékot. Ugyanez az érték 2000/01-ben még hat termék esetében volt magasabb 30 százaléknál (8. ábra).

Forrás: Eurostat adataiból saját számítás

Az euróban mért **magyar termelői árak** 2004-ig az Uniónál nagyobb mértékű ingadozást mutattak, azonban az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk után az árváltozás iránya és dinamikája követte az uniós ártendenciákat. **A magyar termelői árak emelkedése a 2000-2007-es időszakban meghaladta az uniós termelői árnövekedés mértékét, így a termelői árak folyamatos konvergenciája volt megfigyelhető** (5. táblázat).

A **gabonafélék** ára 2004-től kezdve folyamatosan követi az uniós tendenciát, azonban a **magyar belpiaci árak elmaradnak az uniós belpiaci áraktól**. Ennek oka az, hogy Magyarország gabonaexportőrként kedvezőtlen földrajzi adottságokkal rendelkezik, így a külföldi célpiacokra csak a versenytársaknál magasabb áron képes termékeit elszállítani.

Az **ipari növények** esetében a hazai termesztésű **repce és napraforgó ára továbbra is az uniós ár alatt helyezkedik el**. A cukorrépa áránál figyelhető meg a legnagyobb mértékű, több mint 30 százalékpontos növekedés, ami a szigorú cukorpiaci rendtartásnak (kötelező ár) következménye.

Az **uniós és a magyar árak közötti közeledés a kertészeti termékek esetében a leglátványosabb**. A kertészeti termékek árának közeledését egyes szektorokban (pl. alma) a fajtaváltás is elősegítette. A nagymértékű növekedés ellenére a legnagyobb árelmaradás (+20%) egyes kertészeti termékek esetében (étkezési körte, étkezési alma, paradicsom) figyelhető meg.

**Árarányok Magyarország és az Európai Unió termelői árai között
(magyar ár/EU ár, százalék)**

Termékek	EU-15 (termeléssel súlyozva)		
	Eltérés a 2000-2001-es évek átlagában	Eltérés a 2006-2007-es évek átlagában	Közeledés / távolodás mértéke
uborka	94,45	71,52	-22,9
étkezési alma	56,72	75,49	18,8
tej (3,7%)	84,12	77,13	-7,0
kukorica	68,44	82,79	14,3
étkezési körte	40,33	83,07	42,7
rizs	104,36	84,66	-19,7
vágómarha	62,15	85,11	23,0
repce	93,70	87,66	-6,0
árpa	93,30	87,71	-5,6
búza	85,85	88,83	3,0
napraforgó	99,18	92,61	-6,6
tojás (db)	72,86	95,81	22,9
vágósertés	96,21	98,12	1,9
cukorrépa	64,66	99,29	34,6
paradicsom	50,40	100,29	49,9
vágócsirke	99,42	100,61	1,2
pecsenyebárány	97,21	104,71	7,5
burgonya	92,45	122,47	30,0
hagyma	66,06	133,30	67,2

Forrás: Eurostat, KSH

A magyar vágóállat árak a vágómarha kivételével az uniós ár közelében helyezkednek el. A vágómarha és a pecsenyebárány esetében jelentős árnövekedés figyelhető meg, azonban a vágómarha ára 2006/07-ben még így is csak az uniós árszint 85,1 százalékán állt. Ennek oka az, hogy Magyarországon elsősorban tejhasznú marhákat tartanak, mely húsának ára alacsonyabb az EU-15-ben elterjedt tej- és húshasznú marháknál. Emellett a hazai fogyasztásban a marhahús jelentősége alacsony, ami az alacsony belpiaci kereslet folytán szintén előidézhetheti a termék alacsony árát. Az állati termékek közül a tojás magyar és uniós ára között nőtt a különbség, ami az uniós árak nagymértékű emelkedésével magyarázható.

Az adatok alapján megállapítható, hogy az árközeledés a könnyen szállítható, nehezen romlandó termékek esetében (pl. gabona, ipari növények) valósult meg, hiszen a termékek könnyebb árucseréje miatt itt a legnagyobb az egyes uniós tagállamok árainak kiegyenlítődése. Az állati termékek szállítása már nagyobb körültekintést igényel, a termék romlandóságai is nagyobb, így itt az áreltérés mértéke is magasabb.

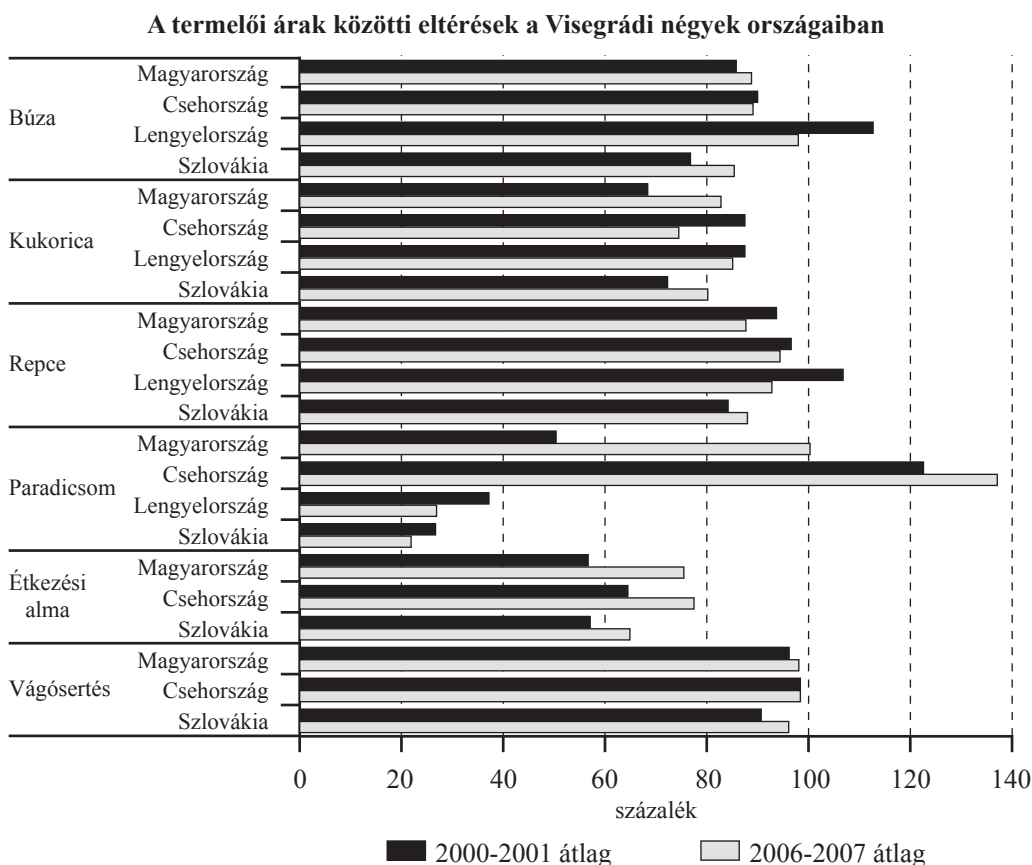
A számok jól mutatják, hogy **a meghatározó termékek esetében a mezőgazdasági termelői árak 2007-re az uniós árak átlagos szintje közelébe emelkedtek.** Legnagyobb árkülönbség a kertészeti termékek esetében figyelhető meg. A gabona és ipari növények árszintje Magyarországon átlagosan 1-17 százalékkal alacsonyabb az uniós árszintnél. Az uniós árszinthez legközelebb a magyar állati termékek árszintje áll. Itt az áreltérés mértéke átlagosan 6,4 százalék volt 2007-ben.

2.5. Termelői árak közötti különbségek és a közeledés mértéke a Magyarországgal együtt csatlakozott Visegrádi országok és az Európai Unió között

Az Európai Unióhoz történő 2004-es csatlakozás a Visegrádi országokat (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) hasonlóan érintette. Az egyes országokban a termelői átlagárak jelentős része közeledett az EU-15 átlagárához, s ezáltal az árak közelítettek egymáshoz is. Kivételt talán csak a kertészeti termékek jelentettek, azonban itt más, korábban már említett hatások miatt ilyen nagy az eltérés mértéke az egyes termékek árában.

A négy visegrádi országban, a búza árában 2000/01-ben még 35,9 százalékpontos eltérés mutatkozott, ami 2006/07-re 12,6 százalékpontra szűkült. Hasonló tendencia figyelhető meg a kukorica és a repce vonatkozásában is. Az étkezési alma árszintje 7,9-18,8 százalékponttal közeledett az EU-15 átlagárához a megfigyelt időszakban. Szinte teljesen egységes árszint alakult ki a vágósertés esetében: a magyar, a szlovák és a cseh árak között mindössze 2,3 százalékos árkülönbözet alakult ki 2006/07-re (9. ábra).

9. ábra

Megjegyzés: Lengyelország esetében az étkezési alma és vágósertés vonatkozásában az Eurostat adatai hiányosak, így ezek az árak nem kerülnek közlésre

Forrás: Eurostat

3. Élelmiszer fogyasztói árak

3.1. A termelői és fogyasztói árindex kapcsolata

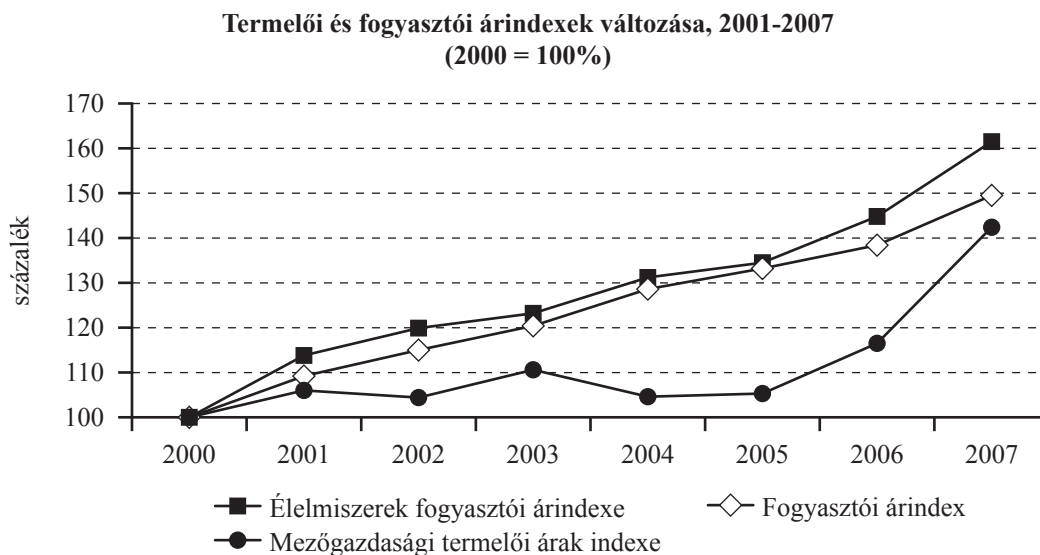
Az élelmiszerárak gyakorta sem ütemükben, sem tendenciájukban nem követik a termelői árak mozgását. A német Bundesforschungsanstalt für Landwirtschaft felmérése szerint a német mezőgazdák bevétele a fogyasztói árból 2005/06-ban már csak 24,8 százalék volt. Ez az arány az egyes termékeknél igen különböző lehet, a legkisebb a részarány a gabonánál (a kenyérből a mezőgazdaság részesedése csak 3,6 százalék), átlag körül illetve valamivel fölötté a mezőgazdaság bevétele a hústermékeknél 26,3 százalék és a tejtermékeknél 37,4 százalék, míg a részarány a tojás esetében a legmagasabb (67%). A termelői ár tehát csak kisebb részben határozza meg a fogyasztói árat, a nagyobb arányt egyéb tényezők alakítják. [FAL, 2007, ill. Orbánné, 2002]

3.2. A termelői és fogyasztói árindex alakulása Magyarországon

A mezőgazdasági termelői árak árindexe 2000 és 2006 között 28,3 százalékponttal maradt el az élelmiszerek fogyasztói árszintjétől. Az élelmiszerek áremelkedése a megfigyelt időszakban folyamatosnak tekinthető. A mezőgazdasági termelői árak esetében azonban két esetben (2002, 2004) áresés volt tapasztalható, amit a 2003-as és 2006-os áremelkedés csak kis mértékben tudott kompenzálni. A mezőgazdasági input árak indexe követte a fogyasztói árindex változását. Ez azt jelenti, hogy a termelői árak 18,8 százalékponttal maradtak el az input árak növekedésének mértékétől.

A mezőgazdasági termelői árindex mértéke 2006 után 2007-ben is nagyobb mértékben növekedett, mint az élelmiszerek fogyasztói árindexe (10. ábra). A mezőgazdasági termelői árindex és az élelmiszerek fogyasztói árindexe közötti különbség így a 2006-os 28,3 százalékpontos különbség 2007-re 19,1 százalékpontra csökkent. Ez azt jelenti, hogy bár a termelői árak 2007-ben drasztikusan emelkedtek, még mindig nem érték el a fogyasztói árnövekedés 2000-es bázisához viszonyított értékét.

10. ábra

Forrás: KSH, Eurostat

A mezőgazdasági input árak indexe 2006 és 2007 között 21,3 százalékponttal emelkedett. Ennek következtében a termelői árak 2000-es évhez viszonyított értéke 14,2 százalékponttal elmaradt a mezőgazdasági input árak értékétől.

3.3. Fogyasztói árak alakulása az EU-15 tagállamaiban

Az EU-15 élelmiszerfogyasztói árai esetében a termelői áraknál jelentősebb, mintegy 2-3-szoros eltérések figyelhetők meg. Ennek oka az, hogy az élelmiszerek mint fogyasztási jószágok, sokkal inkább minősülnek külkereskedelemmel nem versenyző (nontradable) termékek. [Ferenczi, 2002]

A nemzeti fogyasztói preferenciák tagállamonként jelentősen eltérnek egymástól. A preferencia függ például a nemzeti tradícióktól, s a fogyasztói keresetek, a munkabér nagyságától is. A másik ok az, hogy az élelmiszerek fogyasztói árában jelentős a pótlólagos szolgáltatások (szállítás, raktározás, tartósítás, csomagolás, hűtés) súlya. Ide tartoznak még az egyes tagállamokban eltérő egészségügyi és szabványelőírások, valamint a különböző táplálkozási szokások és a minőségi különbségek is.

A legalacsonyabb árak az EU-15 fejlettebb országaiiban (Portugália, Görögország), míg a legmagasabb árak a fejlettebb országaiiban (Luxemburg, állati termékek esetében Franciaország és Olaszország) találhatók (6. táblázat).

6. táblázat

Az élelmiszer-fogyasztói árak közötti különbségek az EU-15 tagállamaiban

Termék	Legalacsonyabb árszintű ország	Legmagasabb árszintű ország	Legmagasabb árszint/ Legalacsonyabb árszint, %		
	2007 októberében		2000	2004	2007
Búzaliszt	Finnország	Görögország	170	167	327
Búza kenyér	Görögország	Ausztria	258	256	408
Spagetti	Portugália	Luxemburg	263	343	341
Étolaj	Portugália	Ausztria	325	367	203
Kristálycukor	Görögország	Luxemburg	162	169	169
Margarin	Portugália	Luxemburg	284	196	177
Marhahús csont nélkül	Olaszország	Franciaország	362	268	373
Sertéshús csont nélkül	Portugália	Franciaország	214	256	204
Sertés karaj	Portugália	Dánia	247	222	230
Főtt sonka	Portugália	Olaszország	255	263	257
Szalonna, szeletelt	Spanyolország	Olaszország	291	323	279
Egész csirke, tisztított	Portugália	Luxemburg	239	244	232
Tyúktojás	Írország	Dánia	265	256	255
Tehéntej	Finnország	Görögország	190	184	171
Vaj	Írország	Olaszország	200	174	172
Burgonya	Portugália	Írország	296	261	260
Vöröshagyma	Görögország	Franciaország	304	308	320
Sárgarépa	Portugália	Írország	257	256	206
Paradicsom	Portugália	Dánia	354	303	278
Alma	Portugália	Luxemburg	259	210	194

Forrás: ILO, Genf adataiból számolva

3.4. Fogyasztói árak alakulása az EU-25 tagállamaiban

Az EU-25 élelmiszerfogyasztói árai az EU-15 áraihoz képest nagyobb mértékű eltéréseket mutatnak (7. táblázat). Ennek oka az, hogy az újonnan csatlakozott, alacsony fejlettségű országokban alacsonyabbak az élelmiszerárak.

A legalacsonyabb árak Szlovákiában és Lengyelországban figyelhetők meg. Az EU-15 országai közül csak Portugáliában (két termék esetében) és Írországból (egy termék esetében) alacsonyabbak az árak az újonnan csatlakozott országokénál. Az átlagos eltérések az egyes országok élelmiszerárjai között 2-5-szörösek, egyes kertészeti termékek (pl. burgonya) esetében még ennél is magasabbak. A magyar árak egyik esetben sem szerepeltek a legalacsonyabb árszintű országok csoportjában a megfigyelt 20 élelmiszer vonatkozásában.

7. táblázat

Az élelmiszer-fogyasztói árak közötti különbségek az EU-25 tagállamaiban

Termék	Legalacsonyabb árszintű ország	Legmagasabb árszintű ország	Legmagasabb árszint/ Legalacsonyabb árszint, %	
			2004	2007
Búzaliszt	Szlovákia	Görögország	298	352
Búzakenyér	Szlovákia	Ausztria	651	490
Spagetti	Portugália	Luxemburg	343	341
Étolaj	Csehország	Ausztria	446	216
Kristálycukor	Lengyelország	Luxemburg	320	180
Margarin	Lengyelország	Luxemburg	313	276
Marhahús csont nélkül	Csehország	Franciaország	495	383
Sertéshús csont nélkül	Lettország	Franciaország	369	308
Sertés karaj	Litvánia	Dánia	312	255
Főtt sonka	Szlovénia	Olaszország	459	416
Szalonna, szeletelt	Szlovákia	Olaszország	523	482
Egész csirke, tisztított	Lengyelország	Luxemburg	371	329
Tyúktojás	Észtország	Dánia	423	329
Tehéntej	Szlovákia	Görögország	288	200
Vaj	Írország	Olaszország	226	172
Burgonya	Lengyelország	Írország	879	717
Vöröshagyma	Lengyelország	Franciaország	762	476
Sárgarépa	Lengyelország	Írország	542	319
Paradicsom	Portugália	Dánia	446	278
Alma	Lengyelország	Luxemburg	593	256

Forrás: ILO, Genf adataiból számolva

3.5. Fogyasztói árak közötti különbségek és a közeledés mértéke Magyarország és az Európai Unió között

A magyar élelmiszer fogyasztói árak a 2000-2006-os időszakban folyamatosan közeledtek az uniós átlagárhoz (8. táblázat). **A velünk együtt csatlakozó 9 tagállam közül Szlovénia és Észtország után messze Magyarországon a legmagasabbak az élelmiszer fogyasztói árak.**

Az élelmiszerárak közötti különbségek egyik kézenfekvő oka az általános forgalmi adó (ÁFA) egyes termékek közötti igen jelentős eltérése. [Szabó, 2007] Az élelmiszerárak esetében az egyes országok között igen jelentős árkülönbségek figyelhetők meg. Míg Írországban és az Egyesült Királyságban az élelmiszerek adókulcsa 0, addig Dániában és Svédországban 25 százalékos adó terheli ezen termékeket. Alacsonyabb kulcsokat (4,5-10%) döntően a régi, míg magasabb kulcsokat az újonnan csatlakozó országok és a Skandináv országok alkalmaznak. Az átlagos kulcs az EU-25-ben 12 százalék, ami jelentősen alacsonyabb a Magyarországon alkalmazott 20 százalékos értéknél.

8. táblázat

**Az élelmiszer-fogyasztói árak* alakulása az EU-15 átlagárhoz viszonyítva
(EU-15 = 100%)**

Országok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ausztria	101,8	101,1	102,5	103,5	104,2	104,2	103,6	104,6
Belgium	98,9	99,7	99,4	101,5	100,1	102,7	103,8	104,9
Ciprus	95,3	94,9	93,8	96,2	100,4	98,4	100,7	100,8
Csehország	51,3	54,1	60,8	57,3	58,4	62,5	64,9	66,9
Dánia	130,2	129,4	131,4	133,2	130,3	133,2	133,7	134,8
Egyesült Királyság	110,5	108,0	107,5	98,4	99,9	106,8	107,1	110,6
Észtország	66,7	69,4	64,8	63,5	65,4	68,8	71,3	75,3
Finnország	111,9	112,5	116,1	116,1	115,3	114,5	113,8	112,4
Franciaország	106,9	107,9	104,8	106,5	105,9	99,4	98,8	97,3
Görögország	82,6	82,6	82,7	86,2	86,3	91,6	92,5	91,9
Hollandia	92,6	95,8	98,9	99,7	95,1	83,3	83,5	82,0
Írország	109,4	111,7	118,4	119,5	118,2	118,7	118,1	117,7
Lengyelország	55,0	60,3	59,1	51,3	52,1	60,8	62,4	65,0
Lettország	66,2	67,2	62,9	58,7	60,0	61,3	65,5	71,6
Litvánia	58,2	59,5	56,7	54,7	55,0	57,9	60,5	65,2
Luxemburg	104,9	105,5	109,1	110,2	111,1	107,8	108,3	108,7
Magyarország	54,5	59,5	62,3	60,8	64,0	67,5	66,6	74,9
Málta	82,1	82,8	82,0	79,9	79,4	77,6	78,7	78,9
Németország	100,0	100,5	100,8	100,4	98,6	99,3	99,4	99,9
Olaszország	98,4	98,6	105,4	107,9	109,4	109,3	108,5	107,9
Portugália	82,5	84,2	86,6	88,7	89,3	83,2	82,8	81,6
Spanyolország	81,0	82,1	76,1	78,7	81,5	85,9	87,0	87,1
Svédország	123,4	111,9	116,7	116,7	114,6	112,9	112,1	110,8
Szlovákia	53,1	52,6	53,3	56,0	59,7	60,7	62,9	69,3
Szlovénia	86,5	85,4	85,5	86,0	83,1	82,2	82,5	85,8

* kivétel szeszecsitálok

Forrás: Eurostat

3.6. Fogyasztói ár és a GDP kapcsolata

Az egyes országokban az élelmiszerek árszintjét az ország gazdasági fejlettsége is befolyásolja. Következő vizsgálatunk arra irányult, hogy az EU-25-ben milyen kapcsolat figyelhető meg az élelmiszer fogyasztói árak és az egyes tagállamok GDP-je között (9. táblázat).

9. táblázat

**Az egyes EU országok élelmiszer fogyasztói árszintje
és az egy főre jutó GDP közötti kapcsolat
(EU-15 = 100%)**

Országok	Árszint indexe			GDP/fő indexe			GDP/Árszint index aránya (%)	
	2006	2007	változás	2006	2007	változás	2006	2007
Lettország	65,5	71,6	6,1	47,7	52,0	4,3	72,9	72,6
Lengyelország	62,4	65,0	2,6	46,6	48,0	1,4	74,7	73,9
Magyarország	66,6	74,9	8,3	58,0	56,7	-1,3	87,0	75,7
Dánia	133,7	134,8	1,1	112,1	110,1	-2,0	83,9	81,7
Portugália	82,8	81,6	-1,2	66,7	66,8	0,1	80,5	81,8
Ciprus	100,7	100,8	0,1	82,2	83,4	1,2	81,6	82,7
Litvánia	60,5	65,2	4,7	50,0	54,2	4,2	82,6	83,1
Olaszország	108,5	107,9	-0,6	92,0	91,0	-1,1	84,8	84,3
Észtország	71,3	75,3	4,0	61,0	64,6	3,6	85,5	85,8
Málta	78,7	78,9	0,2	68,6	69,0	0,4	87,1	87,4
Szlovákia	62,9	69,3	6,4	56,8	61,4	4,6	90,3	88,6
Szlovénia	82,5	85,8	3,3	78,4	79,4	1,0	95,0	92,6
Finnország	113,8	112,4	-1,4	104,2	104,7	0,5	91,5	93,1
Egyesült Királyság	107,1	110,6	3,5	105,3	103,6	-1,7	98,3	93,7
Görögország	92,5	91,9	-0,6	86,7	87,7	1,0	93,8	95,5
Belgium	103,8	104,9	1,1	106,8	105,8	-1,0	102,9	100,8
Németország	99,4	99,9	0,5	101,9	101,4	-0,4	102,5	101,5
Svédország	112,1	110,8	-1,3	111,0	113,0	2,0	99,0	102,0
Franciaország	98,8	97,3	-1,5	99,6	99,6	0,0	100,8	102,4
Csehország	64,9	66,9	2,0	69,7	72,9	3,2	107,4	109,0
Ausztria	103,6	104,6	1,0	113,3	114,1	0,8	109,3	109,1
Spanyolország	87,0	87,1	0,1	93,6	95,7	2,1	107,5	109,8
Írország	118,1	117,7	-0,4	129,5	131,0	1,5	109,7	111,3
Hollandia	83,5	82,0	-1,5	116,3	117,3	1,0	139,3	143,1
Luxemburg	108,3	108,7	0,4	248,9	247,3	-1,6	229,8	227,5

Forrás: Eurostat

Az újonnan csatlakozott országokban a GDP átlaga és az átlagkereset minden esetben alacsonyabb, mint az EU-15 országokban. Ezzel együtt a fogyasztói árak is alacsonyabbak, azonban a két féle index értéke közötti különbség az EU-10 országok között jelentős eltéréseket mutat. A cseh termékek esetében az EU-15-höz mért átlagos fogyasztói árak kisebbek az átlagos GDP értékekkel szemben, ugyanakkor a lett, a lengyel és a magyar átlagos fogyasztói árak jelentősen meghaladják az átlagos GDP értékét. Ennek következtében az újonnan csatlakozott országok között relatív mértékben Magyarország mellett Lengyelországban és Lettországon kell a legtöbbet élelmiszerért fizetni. Litvániában és Észtországban ennél kicsit jobb a helyzet. A GDP-hez mérten az új tagországok közül Csehországban a legolcsóbbak az élelmiszerek.

A GDP értékéhez viszonyított magas fogyasztói árszint ellentétes mind a magyar fogyasztók, mind a magyar termelők érdekével. A túl magas élelmiszerárak az – egyébként uniós szinten is magas – ÁFA-kulcson keresztül közvetlen költségvetési elvonást jelentenek, valamint fogyasztói transzfert is a költségvetési agrártámogatások részbeni helyettesítésére. A túl magas bel-földi élelmiszerárak emellett a kereskedelmet az import fokozására, a legszegényebb fogyasztókat pedig az üzletláncok leárazásain történő vásárlásra ösztönzik, így a magyar termékek preferálása háttérbe kerül.

Kartali [2009] tanulmánya megállapítja, hogy az EU-25 területén jelenleg 9 multinacionális élelmiszerlánc van jelen. A tagállamok közül egyedül Csehországban és Magyarországon van jelen mind a 9 élelmiszerlánc, a többi tagállamban számuk ennél kevesebb. Az élelmiszerláncok magas száma a piac irratlan szabályai szerint a verseny élesedését, s az árak mérséklődését okozza. Ez a tény a fent említett adatok alapján Csehországban megvalósul, azonban Magyarországon pont ezzel ellentétes tendencia figyelhető meg.

Az élelmiszerek ára 2006-2007 között az újonnan csatlakozott tagállamokban nőtt a legnagyobb mértékben. A kelet-közép európai újonnan csatlakozott EU-tagállamok között Szlovénia és Észtország után Magyarországon a legmagasabb az élelmiszerek árszintje. A 2007-es évben az élelmiszerek fogyasztói árának emelkedése az újonnan csatlakozott országokat érzékenyebben érintette, mint a régi tagállamokat. A GDP/árszint arány az újonnan csatlakozott országok közül Csehország kivételével mindenhol csökkent, vagy stagnált. 2007-ben Magyarországon az élelmiszerek árszintje az EU-15 árszintjének 74,9 százalékán állt, ami egy év alatt 8,3 százalékpontos emelkedést jelentett. Ilyen nagymértékű áremelkedés az EU-25 országának egyikében sem ment végbe a megfigyelt időszakban.

4. A külkereskedelmi árak alakulása néhány kiemelt termék esetében

A külkereskedelmi, termelési és fogyasztói árak összehasonlításánál az egyik legnagyobb problémát a különböző termékpályákon keletkező vég- és melléktermékek elfogadott megnevezése, illetve külkereskedelmi szférában alkalmazott **HS-kód nomenklátúra szerinti elnevezése, illetve besorolása közötti eltérések** okozzák. Ennek ellenére a termelési költségek és az exportbevételek alakulásából bizonyos **makroszintű tendenciákra** lehet következtetni. Egy az AKI-ban 2006-ban elvégzett vizsgálat például azt mutatta ki, hogy a megvizsgált mezőgazdasági termékek közül a **búzánál és a kukoricánál** az átlagos exportárbevétel meghaladta az átlagos önköltséget, tehát mindkét termék exportja makrogazdasági szempontból nyereséges volt. A megvizsgált **élelmiszeripari termékek (karaj, pulyka- és csirkemell) exportjában viszont negatív tendenciák mutatkoztak** az exportárbevételek és termelési költségek összehasonlításánál. Az átlagos exportárbevétel a sertéskarajnál csak kis mértékben nőtt, a másik két termékénél csökkent, míg a vállalati teljes önköltség a pulykamell kivételével emelkedett. [Wagner, 2006] A kérdés tehát az, hogy a külkereskedelmi árak elemzésénél is kimutatható-e az a tény, hogy a magasabb hozzáadott értékkel rendelkező magyar exporttermékeket a külföldi piac kevésbé ismeri el.

4.1. Az EU-25 tagországainak importárai a 2000-2007. évi időszakban néhány kiválasztott termék esetében

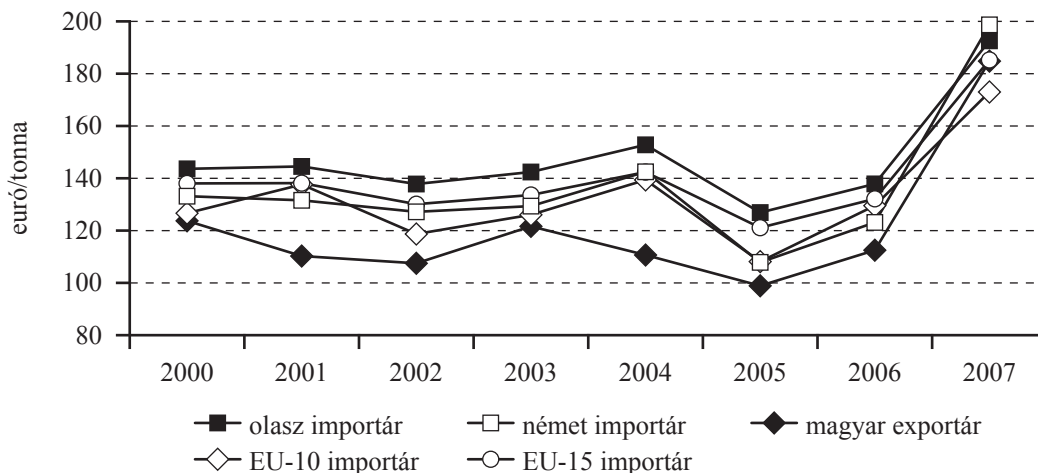
Mivel az EU tagországok élelmiszer-gazdasági importszerkezete rendkívül heterogén, az árak alakulását szemléltető ábránál a régi (EU-15) és az új (EU-10) tagországok árak alakulását külön szerepeltettük. A fontosabb országok részletes adatait a mellékletekben közöljük. Mivel a kiválasztott termékek egyben fontos magyar exporttermékek is, az ábrában az átlagos, az összes exportpiacokon elért magyar exportárbevételt és ennek az EU-15, illetve EU-25-ben realizálódó részarányát is feltüntettük.

4.1.1. Búza

Az EU-27 országai 2007-ben összesen 22 millió tonna búzát, az újonnan csatlakozó országok ebből csak 1,7 millió tonnát importáltak (11. ábra). Az importált búzának kb. 80 százaléka az Unión belülről származott. **Az Unión belüli importárok tehát jelentős súllyal reprezentálják a búza belpiaci importár alakulását.** A magyar búzaexport 37 százaléka irányult 2007-ben az EU-15 országaiba, 33 százaléka az újonnan csatlakozott országokba került, míg a harmadik országok aránya – ami csatlakozásunk előtt még 85 százalék volt – 30 százalékot tett ki.

A régi és az új EU tagországok átlagárainak összehasonlítása azt mutatja, hogy **az európai búzapiac az ártendenciák azonosak és az átlagárak is csak minimális mértékben térnek el egymástól.** Kivétel ez alól a magyar búza exportára, ami 2007-től eltekintve mindig az EU átlagos importár alatt helyezkedett el, igaz korábbi szállításai inkább harmadik (balkáni) országok felé irányultak. A számunkra egyre fontosabbá váló olasz piacon az átlagos importárok az EU-átlag fölött mozognak, ami a magyar exportár jövőbeli alakulásának szempontjából kedvező lehet.

Fontosabb EU-piacok importárainak, valamint a magyar átlagos export árbevételének alakulása búza (HS-10019099) esetében*

* A külkereskedelmi statisztikákban (KSH, EUROSTAT) használt statisztikai (határparitásos) érték a külkereskedelmi forgalomban résztvevő termékek értékét jelenti (Ft-ban, vagy euróban), az ország határáig felmerült szállítási és egyéb mellékköltségekkel (az export esetében ez a belföldi szállítási költségek, az import esetében a feladási helytől az adott ország határig felmerült költségek) együtt. Ez tehát egy számított érték, ami összehasonlíthatóvá teszi az export- és importértékeket. Az export esetében az érték a FOB-paritáson (free on bord), az import esetében a CIF-paritáson (cost, insurance, freight) alapul.

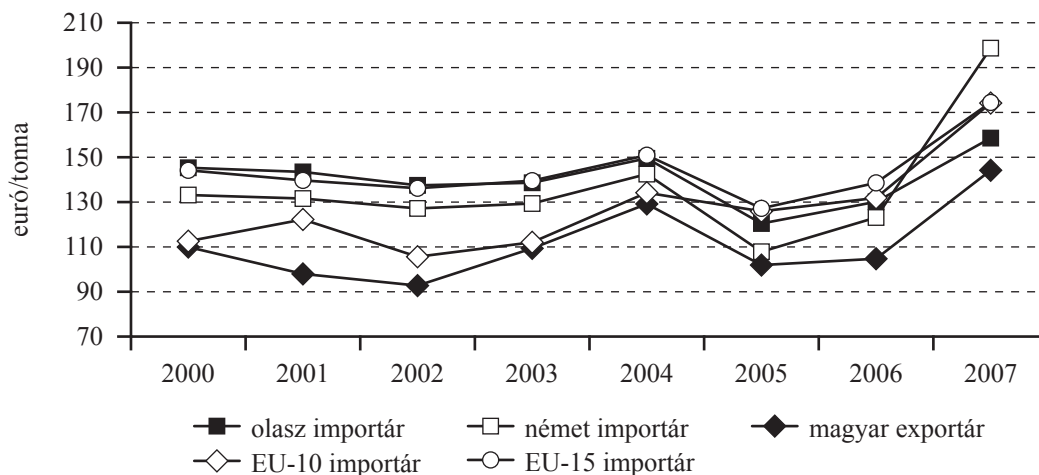
Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

4.1.2. Kukorica

Az EU-27 országai 2007-ben összesen 23,3 millió tonna kukoricát importáltak, az újonnan csatlakozó országok ebből mindössze 2,1 millió tonnát hoztak be (12. ábra). Az **importált kukoricának nem egészen fele az Unió belülről származott**. A magyar export 2007-ben majdnem kizárólagosan az EU-ba irányult, a harmadik országok részaránya a csatlakozás előtti 46 százalékról 4 százalékra csökkent.

A kukoricánál is érvényesül a búzánál említett tendencia, hogy **az ármozgások hasonlóak, de az átlagárakban lényegesen nagyobb eltérések vannak a régi és az újonnan csatlakozott tagországok között**. A magyar kukorica átlagos exportárbevétele a vizsgált időszakban lényegesen alatta maradt a többi piacon mért átlagáraknak, pedig e terméket a búzával ellentétben – elsősorban EU tagországokba szállítottunk. Ez némileg ellentmond a magyar kukorica minőségi „ázsiojáról” szóló érveknek. A számunkra főbb piacnak számító olasz piacon ráadásul az átlagos importárak az EU-átlaggal összehasonlítva csökkenő tendenciát mutatnak.

Fontosabb EU-piacok importárainak, valamint a magyar átlagos export árbevételének alakulása kukorica (HS-10059000) esetében

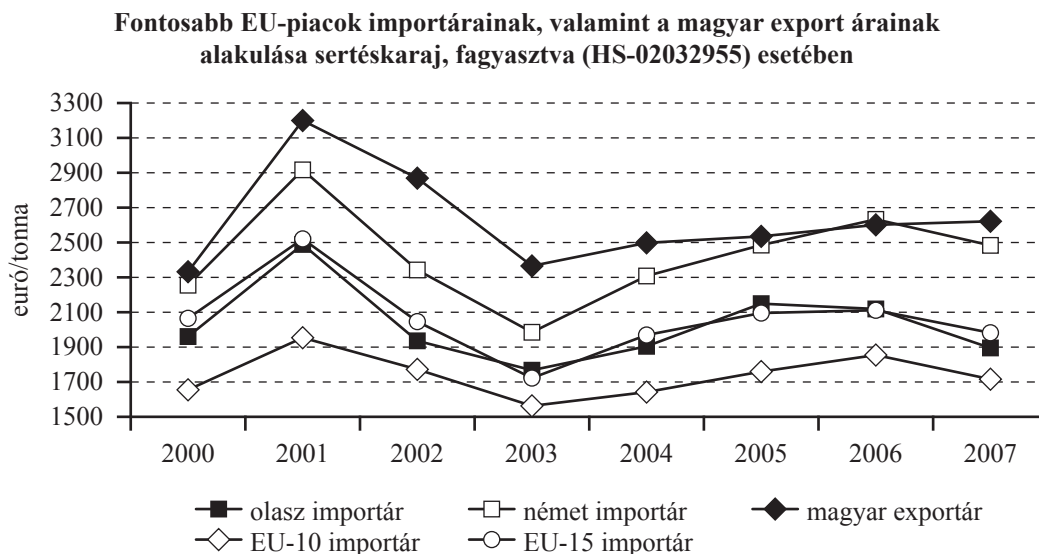
Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

4.1.3. Sertéskaraj, fagyasztva

Az EU-27 országai 2007-ben összesen 470 ezer tonna karajt importáltak, ebből összesen 17 ezer tonnát az EU-n kívüli országokból (13. ábra). Az újonnan csatlakozó országok összesen 180 ezer tonna karajt importáltak az EU tagországaiból és mindössze 2 ezer tonnát harmadik országból. **Az importált karaj döntő része tehát az Unió belső piacáról származik.** Az exportált magyar sertéskarajnak 45-55 százaléka harmadik piacok felé, elsősorban a Távol-Keletre megy. Az EU-n belül Románia és Bulgária fontos piacunk, a régi tagországok közül a svéd piac részesedése nőtt, azonban a spanyol és a német piacról egyre jobban kiszorulunk.

Sertéskaraj esetében még **igen nagy a szakadék az EU-15 és az EU-10 átlagos importára között**, ami nagyrészt a külkereskedelmi statisztikák által nem kimutatható minőségi különbségekre vezethető vissza. A magyar exportár egyetlen egy kivételtől eltekintve (2006-ban a német importár magasabb volt) mindig a többi reláció importárjai fölött helyezkedett el, tehát **minőségi felárat kapunk a minőségileg jobb exportunkért a harmadik országok felé.** Ez viszont azt is jelenti, hogy ha elveszítenénk a távol-keleti piacainkat, az ahhoz képest nyomott árszínvonalú EU-piacokon sokkal nehezebb lenne gazdaságosan helytállni a magyar sertéshús- termékekkel.

13. ábra

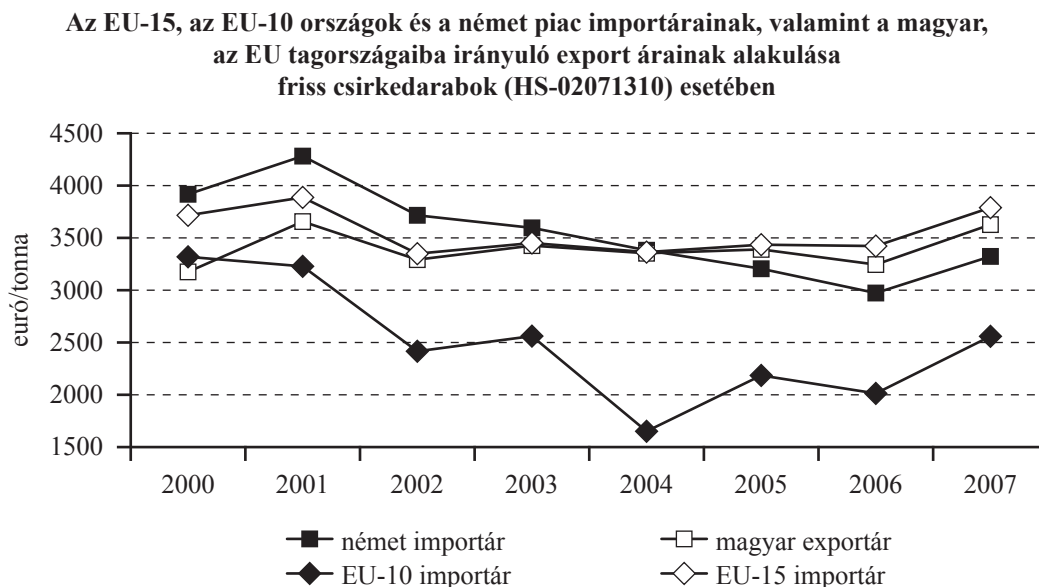

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

4.1.4. Csirkedarabok, frissen, illetve fagyasztva

Az EU tagországai 2007-ben összesen 173 ezer tonnát importáltak a friss termékből, a behozatal majdnem teljes egészében az EU-27 tagországaiból származott (14. ábra). Az import döntő része az EU-15 országaiban talált vevőre. A legnagyobb importőr az Egyesült Királyság (75 ezer tonna) és Németország (30 ezer tonna). Az újonnan csatlakozott országok 2007-ben mindösszesen 6,5 ezer tonnát hoztak be, a legtöbbet Csehország (2 ezer tonna).

14. ábra

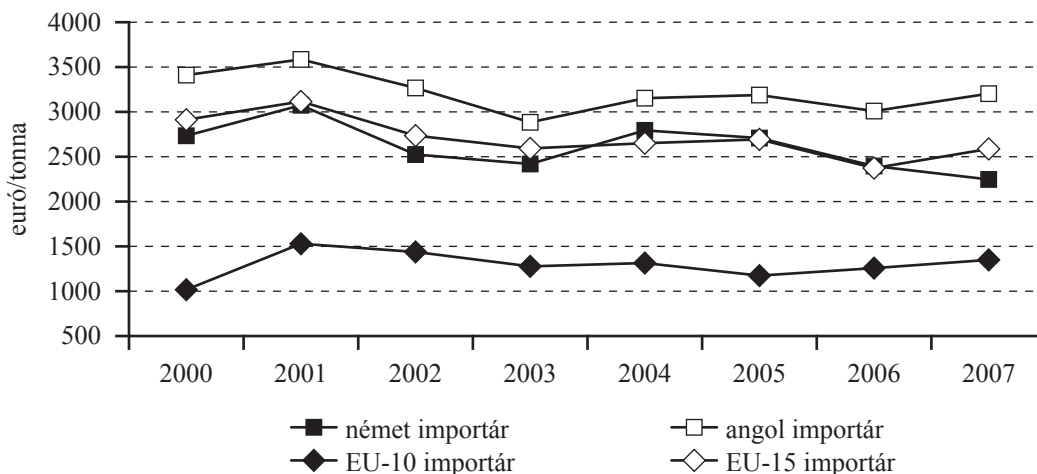
Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

Az átlagárak általános stagnálása mellett az a tendencia is megfigyelhető, hogy a csatlakozás előtt még fontosabb átvevőnek számító német piacon az átlagos importárak 2001-től 2006-ig folyamatosan csökkentek, csak 2007-ben volt tapasztalható egy kisebb áremelkedés. Ezért a német piac átlagára az EU-15 átlaga alá esett vissza. A magyar exportárak tendenciája (mivel csirke kivitelünk egyre jobban kiszorult a német piacról és legfontosabb exportpiacunk időközben Svájc lett) inkább az EU átlagárát követte. Az EU-10 átlagára – a viszonylag alacsony mennyiség miatt – csak kisebb információs jelentőséggel bír.

A fagyasztott csirke darabok esetében az EU-27 importjának körülbelül egynegyede (100 ezer tonna) harmadik országokból, elsősorban tengerentúlról származik. A legnagyobb importőr országok közé Hollandia (39 ezer tonna), Németország (19 ezer tonna), Spanyolország (17 ezer tonna) és az Egyesült Királyság (15 ezer tonna) tartozik. A tagországokon belüli forgalomban 2007-ben az Egyesült Királyság állt az első helyen 84 ezer tonnával, utána Hollandia (42 ezer tonna), Németország (34 ezer tonna) és Finnország (33 ezer tonna) következett. Az EU-10 országok közül Lengyelország importja kimagaslik, az EU-csatlakozás óta éves átlagban több mint 20 ezer tonna darabolt csirkehúst hozott be, ráadásul igen alacsony áron, elsősorban az Egyesült Királyságból, ami a húsfeldolgozásban felhasznált, minőségileg gyengébb, de ugyanabba a statisztikai kategóriába besorolt nyesedék-húsdarabokra utalhat.³ Ezért az EU-10 tagországok átlagos importára messze az EU-15 tagországai alatt marad (15. ábra).

15. ábra

Az EU-15, az EU-10 országok, a német és az angol piac importárainak alakulása fagyasztott csirke darabok (HS-02071410) esetében

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

A fagyasztott termék átlagárak általános stagnálása, vagy inkább csökkenése mellett olyan tendencia figyelhető meg, hogy a fontosabb importőrnek számító **brit piacon az átlagárak az EU-15 átlagár fölött, a német piacon inkább alatta helyezkedtek el.** Az EU-10 tagországok átlagos importára messze az EU-15 tagországai alatt maradt, a már korábban említett, alacsony áron történt lengyel import következtében. Mivel a magyar export fagyasztott csirke darabokból a vizsgált időszak alatt egyre jobban lecsökkent, a magyar exportár külön feltüntetésétől eltekintettünk.

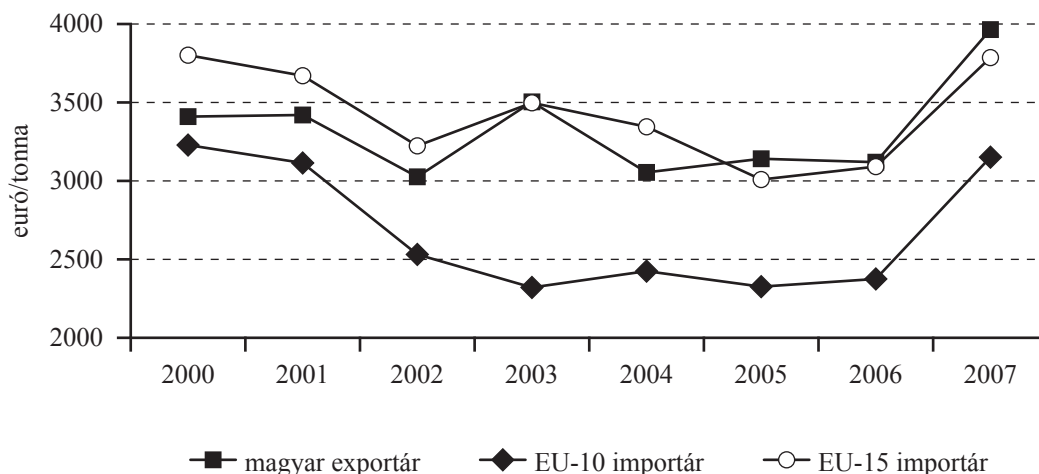
³ Az eset pontosabb kivizsgálását sajnos megnehezítik az EUROSTAT tükörstatisztikai eltérései, azaz a brit kiviteli statisztikák lényegesen kevesebb exportot jeleznek Lengyelország felé, mint a lengyel importstatisztika mutat ki az Egyesült Királyságból származó importnál ebből a termékből. Ennek okát elsősorban abban kell keresni, hogy az egyes tagországokban a statisztikai jelentési kötelezettségnél különböző küszöbértékeket használnak. [Kartali-Wagner, 2007]

4.1.5. Pulykadarabok, frissen, illetve fagyasztva

Az EU-27 országai 2007-ben összesen 110 ezer tonna friss terméket importáltak, ebből csak minimális mennyiséget az EU-n kívüli országokból. Az újonnan csatlakozott országok összesen csak valamivel több, mint 5 ezer tonnát hoztak be. Az **importált friss pulykahús tehát elsősorban az Unión belüli forgalomból** származik. A magyar export túlnyomó része az EU tagországaiba irányult. A fontosabb exportpiacaink között Ausztriában és Olaszországban, mely országokba 2007-ben az összexportunk 26 százaléka irányult, átlagon felüli exportárbevételünk keletkezett. Németországban, ahova kivitelünk 23 százaléka irányult, átlag alatti exportárbevételt értünk el (16. ábra).

16. ábra

Az EU-15 és az EU-10 országok importárainak, valamint a magyar, az EU tagországaiba irányuló export árainak alakulása friss pulykadarabok (HS-02072610) esetében

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

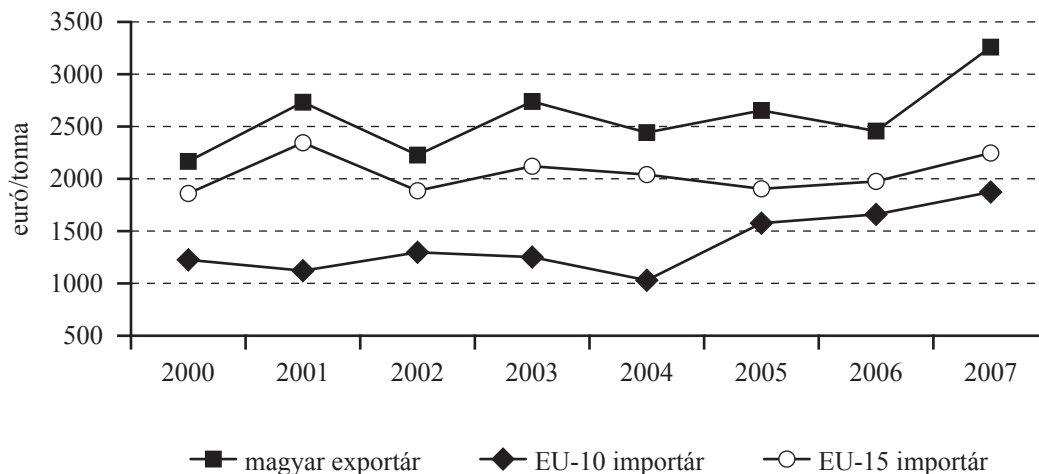
Mivel célpiacainkat elsősorban az EU-15 tagországaik képezik, az EU-15 átlagos importárának alakulása jól összehasonlítható az átlagos magyar exportárbevétel alakulásával. Az ábra azt mutatja, hogy csatlakozásunk óta a **magyar exportár magasabb a felvevő piacaink átlagos importáránál**, tehát a friss pulykatermékeknél bővülő exportpiac mellett az árban érvényre tudjuk juttatni a minőséget. Kedvező tendenciának tekinthető az is, hogy több nagy uniós piacon jelen vagyunk, ami biztonságot nyújt az egy-egy piacon esetleg bekövetkező áresés ellen.

A fagyasztott pulykadarabok esetében az EU-27 importjának körülbelül egyhatede (13 ezer tonna) harmadik országokból származik. A legnagyobb importőr Németország (17 ezer tonna), majd utána Hollandia (12 ezer tonna) következik. Az újonnan csatlakozott országok közül Romániának (4 ezer tonna) és Szlovákiának (3 ezer tonna) van nagyobb importja. A magyar export egyharmada 2007-ben Németországba, további 20-20 százaléka Ausztriába, illetve az Egyesült Királyságba került.

Az EU-15 átlagos importár és a magyar exportár alakulását összehasonlítva elmondhatjuk, hogy **a magyar árpozíció lényegesen jobb, mint a többi versenytársé. Csatlakozásunk óta az árkülönbség inkább nőtt, 2007-ben kilogrammonként átlagosan majdnem 1 euróval magasabb árat tudtunk elérni, mint a többi exportőr (17. ábra).**

17. ábra

Az EU-15 és az EU-10 országok importárainak, valamint a magyar, az EU tagországaiba irányuló export árainak alakulása fagyasztott pulykadarabok (HS-02072710) esetében

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

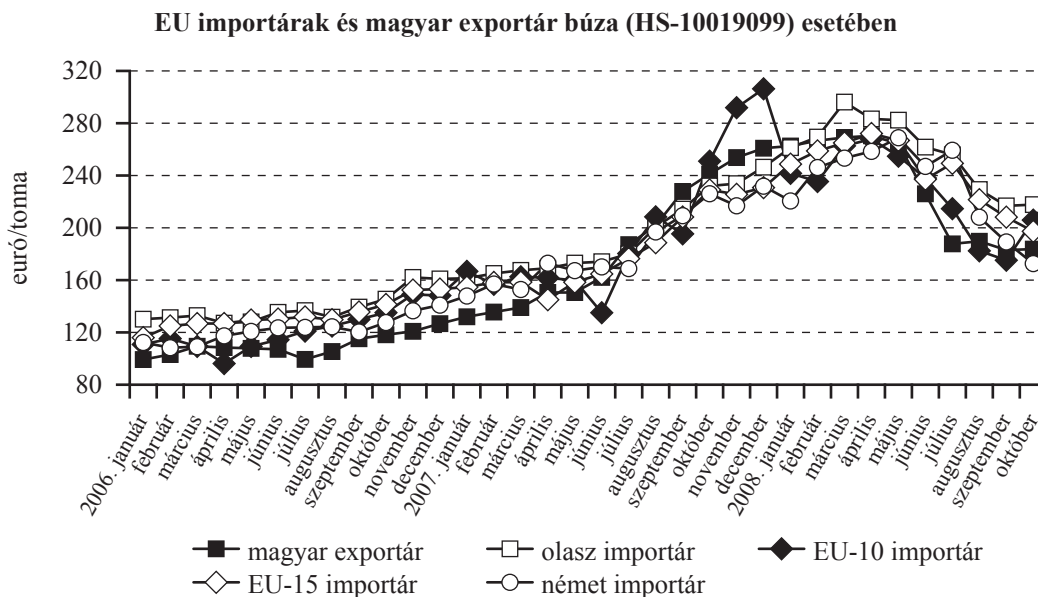
Az EU-10 átlagos importárát a szlovákok alacsony importára töri le (2007-ben 1 kg húsert 1,3 eurót adtak), ugyanis a csatlakozás óta nagyobb mennyiségben gyengébb minőségű fagyasztott pulykahúst szereznek be Franciaországból.

4.2. A 2007-es év áremelkedésének hatása a magyar és az uniós külkereskedelmi árakra

Annak ellenére, hogy az Európai Unió agrárkereskedelmének jelentős részét az unión belül bonyolítja le, nem tudja magát függetleníteni a világpiacon történő ármozgásoktól. Ebben a fejezetben havi bontásban vizsgáljuk meg a fontosabb termékek importárainak, illetve a magyar exportárainak alakulását (18-19. ábra).

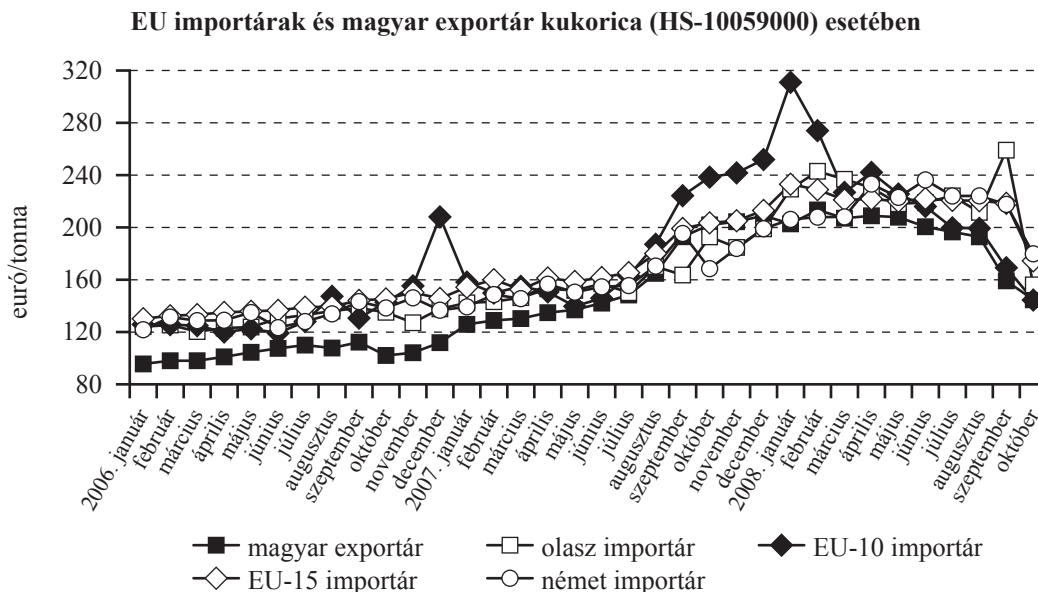
Mindkét gabonafélénél az EU belső piaci importárai (tehát az unió területéről beszerzett gabonáról van szó) **lényegében követték a világpiaci ár mozgását.** 2008 közepén gyakorlatilag két és félszer annyit fizettek egy tonna búzáért és kétszer annyit egy tonna kukoricaért, mint 2006 elején. A régi tagországok és az újonnan csatlakozott országok importárai között nincs lényeges eltérés, a két év vége felé az EU-10 országoknál bekövetkezett „árcsúcs” inkább statisztikai adathibára enged következtetni.

18. ábra

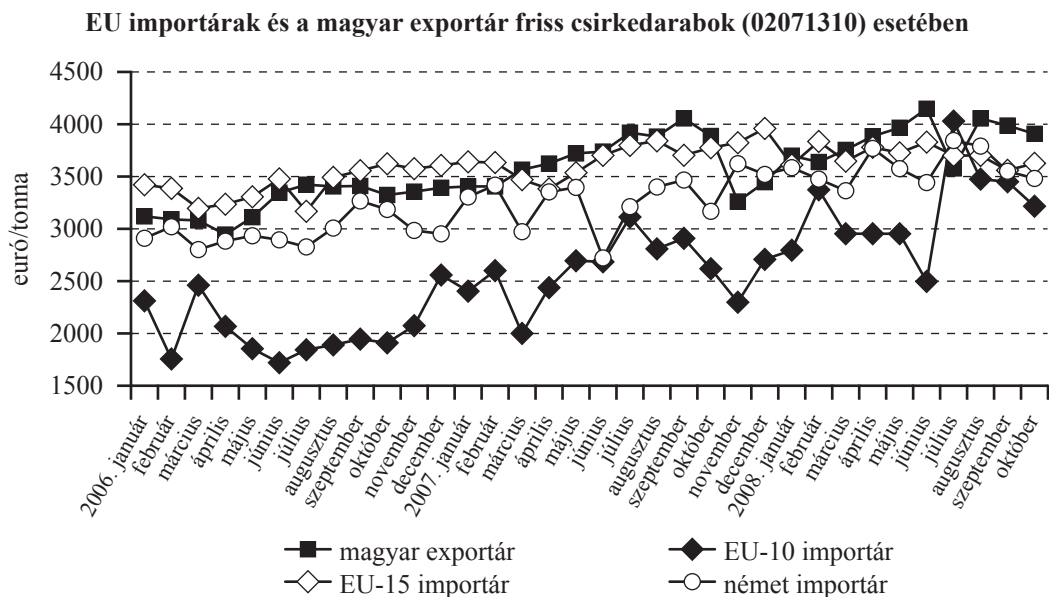
Forrás: Eurostat, KSH alapján saját számítások

19. ábra

Forrás: Eurostat, KSH alapján saját számítások

A húsféléknél sokkal kisebb mértékben nőtt a FAO árindexe, nézzük tehát példaként, hogy a friss csirkehús esetében hogyan alakultak 2006 óta az importárak az EU belső piacán (20. ábra).

Forrás: Eurostat, KSH alapján saját számítások

Az EU-15 csirkehús piaca is „követi” a világpiacon tapasztalható árstagnálást. A gabona, az olajos növények és a tejtermékek heves árnövekedésével szemben itt **gyakorlatilag változatlanok maradtak az árak**, amire nehéz magyarázatot találni, mert a termelők inputjai jelentősen emelkedtek. Az EU-15 belső piaca sem tudta tehát ellentételezni a termelők magasabb kiadásait. A magyar exportárak tendenciája az EU átlagárát követte, sőt a 2007 végén bekövetkezett visszaesés után 2008 tavasza óta az EU átlagnál magasabb árat tudtunk elérni.

4.3. A magyar, illetve a versenytársaink exportárainak alakulása a fontosabb exportpiacainkon a 2000-2007. évi vizsgálati időszak alatt kiválasztott termékek esetében

A magyar élelmiszergazdasági export legfontosabb piacai közé a német, az osztrák és az olasz piac tartozik. Ez a három piac együttesen exportunk egyharmadát veszi fel. A legfontosabb piacunk a megvizsgált időszakban is Németország volt, részesedése 14-18 százalék körül mozgott, azaz évi átlagban 1,2 milliárd euró értékben szállítottunk erre a piacra élelmiszergazdasági termékeket. Az e piacokra irányuló élelmiszergazdasági exportunk termékskálája igen széles.

A szomszédos osztrák piac is hagyományosan jó exportpiacunk, bár felvevőképessége kisebb a másik kettőnél. Az olasz piac a csatlakozásunk óta megnövelte részarányát, így jelenleg az olaszok – elsősorban a megnövekedett gabona- és tej kivitelnek köszönhetően – a legfontosabb exportpiacaink sorrendjében a második helyen állnak. A következőkben a legfontosabb exportpiacaink import árszínvonalát vizsgáljuk meg fókuszban a kiválasztott magyar exporttermékekkel.

4.3.1. Németország

Németország az exportpiacaink rangsorában hosszú idő óta az első helyen áll. Az utóbbi **öt év átlagában agrárexportunk 16 százaléka irányult a német piacra**. Németország vezet a hús-exportpiacaink sorrendjében, az utóbbi öt év átlagában húsexportunk 20 százaléka talált ott vevőre. Ezért a német húspiacot jellemző importárak fontos információkat adnak nekünk a jövőbeli export-lehetőségeink alakulásáról.

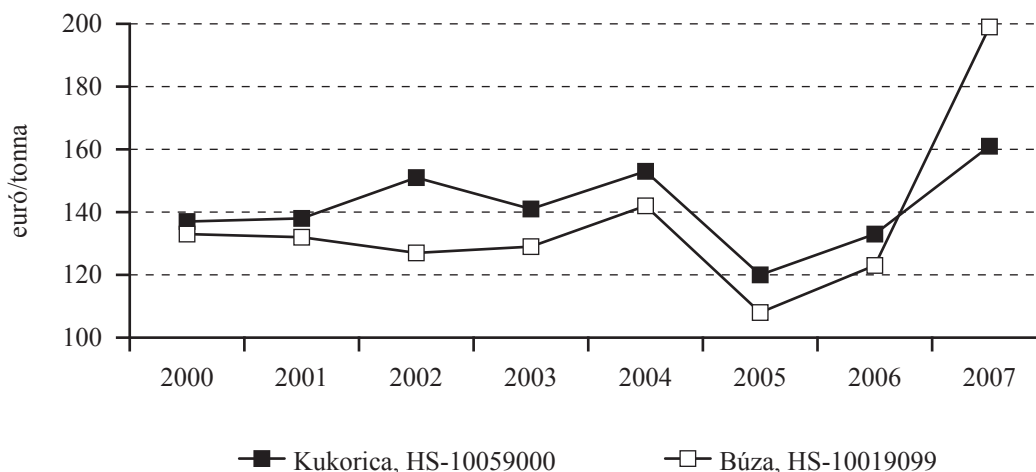
A **legfontosabb exporttermékek közé tartozik a baromfihús**, melynek értéke már a csatlakozásunk előtt is több mint 100 millió eurót ért el és átmeneti, a madárinfluenza miatt bekövetkezett visszaesés után (2006-ban 73 millió euróra) 2007-ben újra átlépte ezt a határt. A német baromfihús-exportunkból a pulykahús 2007-ben 25 százalékkal részesült.

Gabonaexportunkban a német piac az utolsó öt év átlagában a 4. helyen áll 8%-os részesedéssel (csak Olaszország, Románia és Görögország előzi meg hazánkat). Elsősorban kukoricát szállítunk a német piacra, búzából 2004-ben még a harmadik legfontosabb exportőr ország voltunk, ugyanakkor 2007-re már az első tíz közé sem kerültünk be. Ennek ellenére a német importár alakulása fontos lehet számunkra, mert a jövőben potenciális versenytársakká válhatunk.

A búza (HS-10019099) és kukorica (HS-10059000), valamint a megvizsgált hústermékek importárainak alakulását a német gabonapiacon a 21. és 22. ábra mutatja.

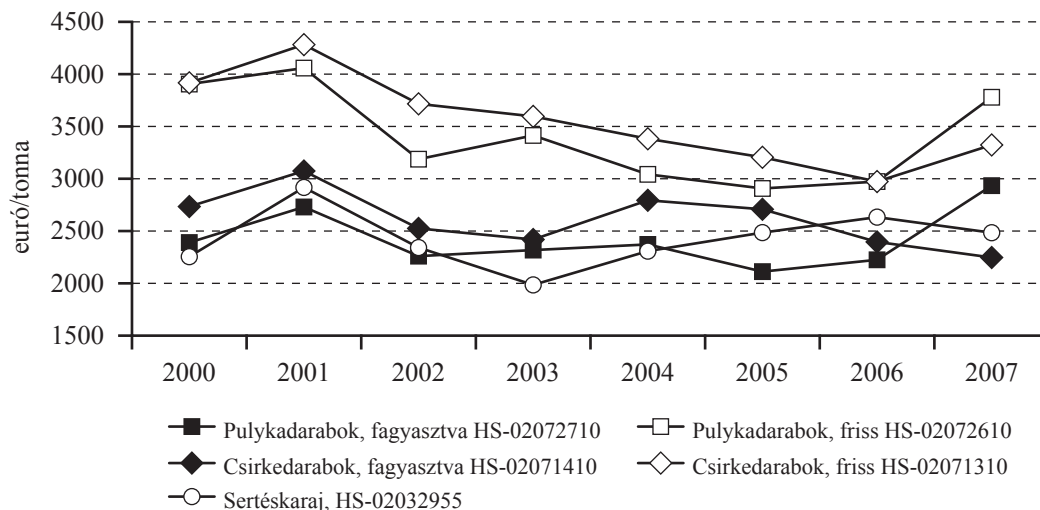
21. ábra

A német gabonapiac importárainak alakulása búza (HS-10019099) és kukorica (HS-10059000) esetében

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

Egyes hústermékek importárának alakulása a német piacon

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

Németország a vizsgált időszakban éves átlagban 1,3 millió tonna búzát importált, ennek több mint egyharmada (433 ezer tonna) Franciaországból, 150-150 ezer tonna pedig Csehországból és Dániából származott. Az utóbbi időben különösen a cseh búza szerepe nőtt, mivel ára a legtöbb évben a másik két országnál olcsóbb. A magyar búza importára az átlag körül alakult (3. melléklet).

Éves átlagban 1,5 millió tonna kukoricát importált Németország, ennek 70 százalékát Franciaország és 15 százalékát Magyarország adta. **A magyar árak jelentősen elmaradtak a francia árszinttől (egyetlen kivétel a 2001. év), sőt 2007-ben a Magyarországról importált kukorica volt a legolcsóbb az egész német piacon.**

A **sertéskarajnak** több mint a fele három szomszédos országból származik. A legfontosabb beszállító Dánia (30%), de Belgium (13%) és Hollandia (11%) is jelentős részarányt képvisel. A második legfontosabb exportőr Spanyolország 19 százalékos piaci részesedéssel. Árban **a többiek előtt magasan a dán hús vezet**, az utóbbi években kb. 25 százalékos felárat tudtak elérni az átlaghoz képest. Az átlagosnál alacsonyabb holland és belga termékeknek, **míg a piacon kis részarányt képviselt magyar export magas árat ért el.**

A **friss csirkedarabok** német piacán a vizsgált időszak alatt az importált áru 34 százaléka Hollandiából, 24 százaléka Lengyelországról és 23 százaléka Magyarországról érkezett. **Míg az évezred elején a holland átlagár volt legmagasabb, addig 2004 óta a három ország közül a magyar átlagár a legmagasabb.** A friss pulykadarabok esetében Lengyelország szállítja a német import 30 százalékát, a magyar részesedés átlagosan 11 százalék volt, de 2007-ben Olaszország után a magyar eladási átlagár volt a legmagasabb.

A fagyasztott csirkedarabok piacát a hollandok uralják, átlagosan 58 százalékos részaránnyal, azonban **a tengerentúli országok – elsősorban Brazília – kínálata egyre növekvő versenyt támaszt.** Ugyanez elmondható a fagyasztott pulykadarabok esetében is.

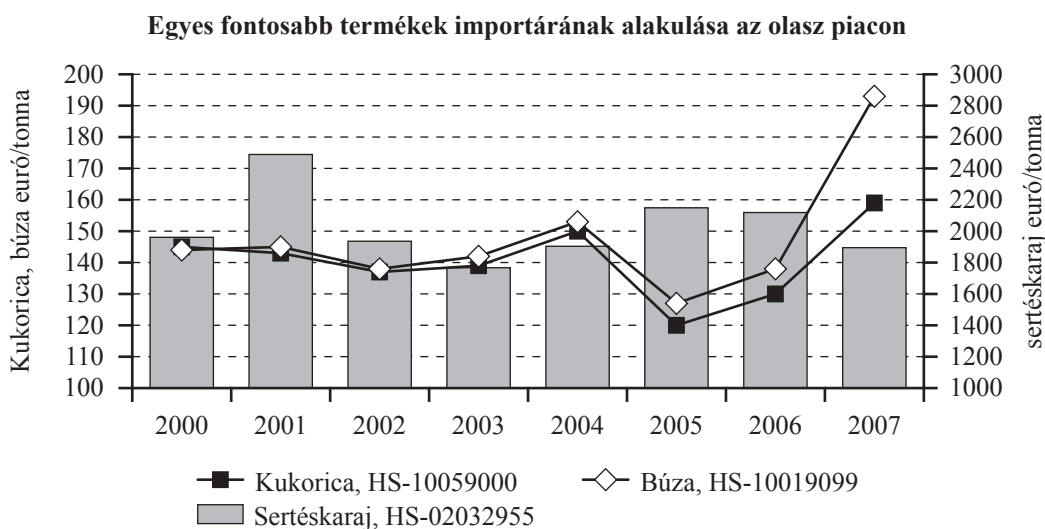
4.3.2. Olaszország

Olaszország mindig is a fontosabb agrárpiaconk közé tartozott, de az EU csatlakozásunk óta, **elsősorban nyersanyag-exportunk révén, második legfontosabb agrárpiaconkká vált.** Az utóbbi öt év átlagában agrárexportunk 9 százaléka irányult az olasz piacra, 2007-re azonban már több mint a 11 százaléka. Növekvő gabonaexportunk elsősorban az intervenciós készletek értékesítésével függ össze. Emellett az olasz élelmiszeripar nyersanyagigénye folyamatosan növekszik, ami gabonatermékeink eladását a jövőben is biztosíthatja. Kukoricából 2007-ben mi voltunk Olaszország legfontosabb exportőre.

Húsexportunkban az utóbbi öt év átlagában Olaszország 10 százalékos részaránnyal a második helyen áll. **Legfontosabb exportcikkünk az élő bárány.** Baromfihús-exportunkban egészen 2006-ig erősen visszaesés volt tapasztalható. Míg 2004-ben még 25 millió euróért vittünk ki baromfihúst, addig 2006-ban már csak 10 millió euróért. Ennek háttérében egyértelműen a madárinfluenza miatti fogyasztás-visszaesés áll, ami nem csak a magyar termékeket érintette: az olasz baromfihús import ugyanebben az időszakban a harmadára esett vissza. 2007-ben javult a helyzet, kivitelünk újra elérte a 25 millió eurót. Sertéshús exportunk EU-csatlakozásunk óta erőteljesen fejlődött. Míg 2003-ban még csak 16 millió euró értékben vittünk Olaszországba sertéshúst, addig a 2005-2007. évek átlagában már 24 millió euróért.

Az olasz búzapiacra a tagországok közötti forgalomban Franciaország dominál 58 százalékos részaránnyal, emellett Németország és Ausztria szállít jelentősebb mennyiségeket (23. ábra). Magyarország csak kisebb szereplője az olasz búzapiacnak (4%). Árbán általában az osztrák és a német búzát fizetik meg jobban, de ez a minőség függvényében változhat (Részletek az 4. mellékletben.). **Kukoricánál Magyarország piacvezető, árban azonban a többi uniós beszállítóval szemben gyengébb pozícióban vagyunk.**

23. ábra

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

Az olasz **sertéskaraj** piac sokszereplős, öt exportáló ország rendelkezik átlagosan 10-20 százalékos részaránnyal. Emellett a magyar piaci részarány (6%) sem tekinthető elhanyagolhatónak. Fontos megállapítani, hogy **a magyar áruért az átlagos importárnál messze többet fizetnek** (+20-30%). Árelőnyünk tartósnak tűnik, mert az árban hazánkat követő belga húsért körülbelül 10 százalékkal kevesebbet fizettek 2007-ben.

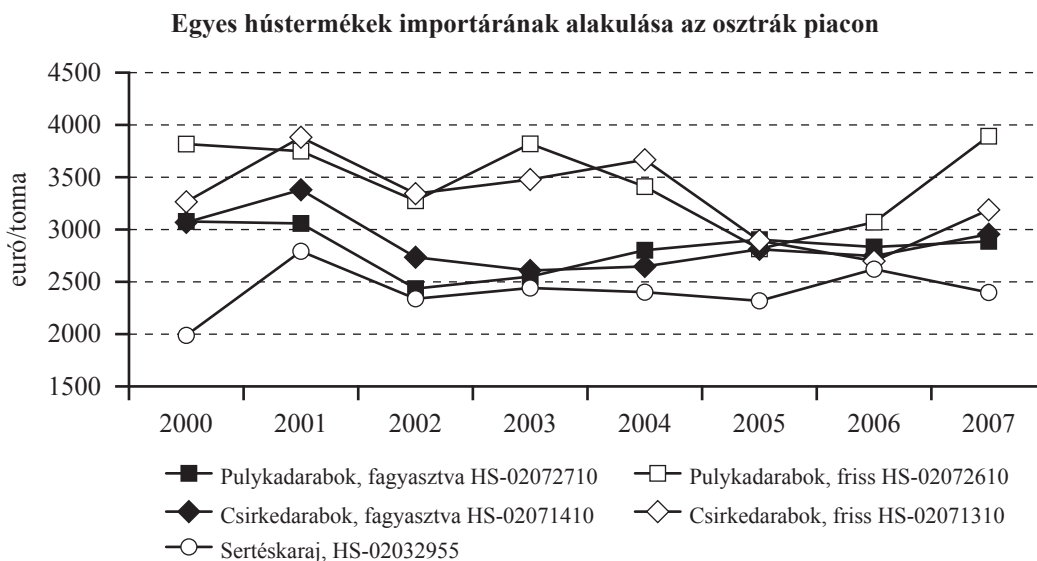
4.3.4. Ausztria

Ausztria a harmadik legfontosabb exportpiacunk volt 2007-ig, az utóbbi öt év átlagában **agrárexportunk 8 százaléka irányult az osztrák piacra**. Húsexportunknak 8 százaléka került az osztrák piacra, ezzel Ausztria a harmadik legfontosabb piacunknak számít. Gabonaexportunk piaci sorrendjében viszont Ausztria csak a hatodik helyen áll. Mind búzából, mind kukoricából az utóbbi időben jelentősen nőtt a magyar kivitel az osztrák piacra.

Ausztriába irányuló **sertéshúsexportunk inkább stagnál, de a baromfihús exportunk az utóbbi öt év alatt 25 millió euróról 43 millió euróra nőtt**. Pulykahús exportunknak körülbelül 22 százaléka irányult 2007-ben az osztrák piacra, ami egy év alatt 58 százalékos növekedésnek felel meg. Csirkehús exportunkból, csökkenő exportérték mellett, Ausztria 8 százalékkal részesült (24. ábra).

Búzából Ausztria éves átlagban 215 ezer tonnát importált, ennek kb. felét Magyarországról, további egynegyedét pedig Németországból. A német búza átlagára a magyar ár felett helyezkedik el, ami az eltérő minőséggel függ. Kukoricából Ausztria csak minimális mennyiségeket importál (és ezt is főleg Magyarországról), ezért ennek felsorolásától eltekintünk.

24. ábra

Forrás: Eurostat adatok alapján saját számítások

A **friss csirkedarab** importjának egyharmada Németországból kerül az osztrák piacra. **Magyarország részesedése a megfigyelt időszakban átlagosan 15 százalék volt, de erőteljesen visszaesett**. 2007-ben a német részesedés már 46 százalékra nőtt, a magyar árué pedig 2,7 százalékra csökkent. Termékeink átlagára a csatlakozás óta magasnak mondható, a magyar ár 20-25 százalékkal magasabb a német árnál, de összértékben így is csak 3,3 százalékot képviselünk. (Lásd részletesebben a 5. mellékletben.)

A **friss pulykadarab** behozatalának 44 százaléka szintén a német piacról származott. **Magyarország részesedése a megvizsgált időszakban átlagosan 22 százalék volt, de csökkenő tendenciát mutat:** 12 százalékos piaci részarány mellett Lengyelország 2007-ben már az átlagár és az árbevétel szempontjából is megelőzte hazánkat.

Fagyasztott áruból mindkét termék esetében a Németországból történő import dominál. Magyarország fagyasztott csirke esetében Hollandiával versenyez a második-harmadik helyen, pulykánál a negyedik helyen áll. **A Magyarországról exportált csirke esetében a csatlakozás után átlagárunk javult, míg pulykadarabok esetében a csatlakozás után a magyar ár visszaesett.**

Összefoglalás

Tanulmányunkban arra kerestük a választ, hogy **az elmúlt 8 évben történt-e számottevő közeledés a magyar és az uniós termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak** vonatkozásában. A téma aktualitását az EU-hoz történt 2004-es csatlakozásunk és a 2007-ben bekövetkezett termelői árrobbanás adja.

Mintegy két éve valóságos **robbanás következett be agrártermékek világgpiaci árában**, elsősorban a gabona, az olaj és zsír, valamint a tejtermékek esetében, amit 2008 második felében egy hasonló mértékű áresés követett. Az élelmiszerválságot kiváltó **okokban és következményekben** általában egyetértenek a nemzetközi szakemberek. Ide tartozik többek között a növekvő húskereslet és húsfogyasztás, az ázsiai térség megnövekedett fogyasztása, a rossz terméseredmények, a spekuláció által mesterségesen felhajtott olajárak, valamint az élelmiszerek és mezőgazdasági alapanyagok energiatermelésre fordított hasznosítása, illetve a nemzetközi agrárkereskedelemben belépett spekulációs (forró) tőke. Az áremelkedés globálisan az élelmiszerimportra szoruló fejlődő országokat érintette a legérzékenyebben.

Az agrár-világgpiaci árrobbanás nemcsak a hosszú távú árprognózisok alkalmazhatóságát kérdőjelezte meg, hanem **az addig használt elméleti feltevések és az ármodellek alaphipotéziseit is módosította**. Az újabb elméleti feltevéseken (például a „sticky prices”, vagy a „rational inattention”) alapuló ármodellek nagy része azonban bonyolultságuk miatt jelenleg inkább csak a makrogazdasági folyamatok jobb megértését, mint a módszerek gyakorlati felhasználását szolgálja.

Az AKI-ban megjelent tanulmányok korábban kimutatták, hogy **1990-2000 között a magyar és az uniós termelői árak változása többnyire eltérő irányú** volt. Az ezredforduló után az **Európai Unióban** az agrártermékek **termelői ára** reáláron 2000-2006 között **5,2 százalékkal csökkent**, ami megfelel a korábbi évtizedek csökkenő ártrendjének. 2007-ben a termelői árak igen jelentős mértékben emelkedtek, ennek ellenére az ágazat egészében reáláron a 2000-es évhez képest csupán 0,3 százalékos emelkedés valósult meg. **Magyarországon** a termelői árak ennél **nagyobb mértékben csökkentek**, azonban a visszaesés üteme az egyes ágazatokban eltérő volt. Az EU-15 termelői-értékesítési árai továbbra is nagymértékben eltérnek egymástól. A szabályozott termékkörök esetében az egyes tagállamok termelői árai között kisebb a különbség (búza: 47%, repce: 27%, tej: 22%). Az **állati termékek esetében nagyobbak a különbségek**, ráadásul a megfigyelt időszakban az eltérés mértéke több esetben növekedett: vágósertés és pecsenyebárány esetében több mint két és félszeres, tojás esetében pedig csaknem háromszoros, míg a vágócsirke esetében közel három és félszeres különbség volt megfigyelhető. A **legnagyobb árkülönbségek a kertészeti termékeket jellemzik**, nem ritkák egyes évek között a két-háromszoros eltérések sem.

Az **újjonnan csatlakozott országok termelői árai összességében alacsonyabbak az EU-15 termelői árainál**. A legnagyobb mértékű árkülönbség a kertészeti és állati termékek esetében figyelhető meg. A vizsgált adatok jól mutatják, hogy az EU egységes piacán egységes árról nem beszélhetünk. Az árak egy árcentrumhoz igazodnak, melynek sávja az egyes termékek esetében igen eltérő lehet. Az árcentrumtól való eltérés idővel fokozatosan szűkülhet, azonban egységes ár kialakulására a későbbiekben sem lehet számítani.

A **meghatározó termékek esetében a mezőgazdasági termelői árak 2007-re az uniós árak átlagos szintje közelébe emelkedtek**. Legnagyobb árkülönbség a kertészeti termékek esetében figyelhető meg. A gabona és ipari növények árszintje Magyarországon átlagosan 1-17 százalékkal alacsonyabb az uniós árszintnél. Az uniós árszinthez legközelebb a magyar állati termékek árszintje áll. Itt az áreltérés mértéke átlagosan 6,4 százalék volt 2007-ben.

Az élelmiszer fogyasztói árak gyakorta sem ütemükben, sem tendenciájukban nem követik a termelői árak mozgását. A német FAL felmérése szerint a német mezőgazdák bevétele a fogyasztói árból 2005/06-ban már csak 24,8 százalék volt. Ez az arány az egyes termékeknél 4 és 67 százalék között ingadozhat. A termelői ár tehát csak kisebb részben határozza meg a fogyasztói árat, a nagyobb arányt egyéb tényezők alakítják. Ennek következtében az EU-15 élelmiszer-fogyasztói árai esetében jelentős, mintegy 2-3-szoros eltérések figyelhetők meg. A legalacsonyabb árak a fejletlenebb országokban (Portugália, Görögország), míg a legmagasabb árak a fejlettebb országokban (Luxemburg, állati termékek esetében Franciaország és Olaszország) tapasztalhatók. Magyarországon az élelmiszerek fogyasztói árindexe 2000 és 2007 között 14,2 százalékponttal haladta meg a mezőgazdasági termelői ár szintjét. Az EU-25 élelmiszer-fogyasztói árai az EU-15 áraihoz képest nagyobb mértékű eltéréseket mutatnak. Ennek oka az, hogy az újonnan csatlakozott, alacsony fejlettségű országokban alacsonyabbak az élelmiszerárak. A legalacsonyabb árak Szlovákiában és Lengyelországban figyelhetők meg. A magyar élelmiszer fogyasztói árak a 2000-2007-es időszakban folyamatosan közeledtek az uniós átlagárhoz. A velünk együtt csatlakozott közép-kelet európai országok közül Szlovénia és Észtország után Magyarországon a legmagasabbak az élelmiszer fogyasztói árak.

Az egyes tagállamok GDP-je, valamint a fogyasztói árszintje között szoros összefüggés figyelhető meg. A magas GDP-vel rendelkező országok általánosságban magasabb fogyasztói árakkal rendelkeznek, míg az alacsonyabb GDP-vel rendelkező országokban a fogyasztói árak is kisebbek. Az újonnan csatlakozott országokban a GDP átlaga minden esetben alacsonyabb, mint az EU-15 országaiban. Ezzel együtt a fogyasztói árak is alacsonyabbak, azonban a két érték közötti különbség az EU-10 országok között jelentős eltéréseket mutat.

A külkereskedelmi árak (export- és importárak) a termelési és fogyasztói árakkal történő összehasonlításánál az egyik legnagyobb problémát a termékek azonosítása okozza, valamint az, hogy a külkereskedelem használatos HS-nomenklátúra különböző minőségi termékeket is néha egy terméként kezel. A termelési költségek és az exportbevételek alakulásából azonban bizonyos makroszintű tendenciákra lehet következtetni. Az AKI-ban elvégzett vizsgálat például azt mutatta ki, hogy a megvizsgált mezőgazdasági termékek közül a búzánál és a kukoricánál az átlagos exportárbevétel meghaladta az átlagos önköltséget, tehát mindkét termék exportja makrogazdasági szempontból nyereséges. A megvizsgált élelmiszeripari termékek (karaj, pulyka- és csirkemell) exportjában viszont negatív tendenciák mutatkoztak az exportárbevételek és termelési költségek összehasonlításánál. A külkereskedelmi árak elemzése is azt mutatja, hogy az EU-25 búza- és kukoricapiacán a külkereskedelmi (import) ártendenciák azonosak és az átlagárak is csak minimális mértékben térnek el egymástól. A termelői áraknál kimutatott konvergencia tehát itt is érvényesül. A számunkra egyre fontosabbá váló olasz piacon az átlagos importárak búzánál az EU-átlag fölött mozognak, kukorica esetében viszont az átlagos importárak az EU-átlaggal összehasonlítva csökkenő tendenciát mutatnak.

Más a helyzet a kiválasztott hústermékeknél. Sertéskaraj esetében még igen nagy a szakadék az EU-15 és az EU-10 átlagos importára között, ami nagyrészt olyan minőségi különbségekre vezethető vissza, amelyeket a külkereskedelmi statisztikák nem tudnak kimutatni. A magyar exportár általában a többi reláció importárai fölött helyezkedett el, tehát minőségi felárat kapunk a minőségileg jobb exportunkért. Ez viszont azt is jelenti, hogy ha elveszítenénk a távol-keleti piacainkat, az ahhoz képest nyomott árszínvonalú EU-piacokon sokkal nehezebb lenne gazdaságosan helyt állni a magyar sertéshús termékekkel. A csirkehúsnál az árak általános stagnálása mellett olyan tendencia figyelhető meg, hogy a csatlakozás előtt még főbb átvevőnek számító német piacon az átlagos importárak 2001-től 2006-ig végig csökkentek, csak 2007-ben volt

tapasztható kisebb mértékű áremelkedés. A német piac átlagárai ennek következtében az EU-15-ös átlag alá csökkentek. A magyar exportárak tendenciája inkább az EU átlagárat követte. **Pulykahúsnál csatlakozásunk óta a magyar exportár magasabb a felvevő piacunk átlagos importáránál, tehát a friss pulykatermékek bővülő exportpiacán az árban a minőséget is érvényre tudjuk juttatni.** Kedvezőnek tekinthető az is, hogy több nagy uniós piacon jelen vagyunk, ami biztonságot nyújt az egy-egy piacon esetleg előforduló áreséssel szemben.

Annak ellenére, hogy az Európai Unió agrárkereskedelmének jelentős részét az Unión belül bonyolítja le, nem tudja magát függetleníteni a világpiacon történő ármozgásoktól. Mindkét **gabonaféléknél az EU belső piaci importárai** (tehát az unió területéről beszerzett gabonáról van szó) **lényegében követték a világpiaci ár mozgását.** Az EU **csirkehús** piacán gyakorlatilag **változatlanok** maradtak az árak, amire nehéz magyarázatot találni, mert a termelők inputjai jelentősen emelkedtek. Az EU **belső piaca sem tudta tehát ellentételezni a termelők magasabb kiadásait.** A magyar exportárak tendenciája követte az uniós átlagárat, sőt a 2007 végén bekövetkezett visszaesés után 2008 tavasza óta az EU átlagnál magasabb árat tudtunk elérni.

A fontosabb EU-tagországok piaci közül **a német piacon** a magyar gabonát a többi beszállítónál alacsonyabb áron tudjuk értékesíteni, húsexportunkban (elsősorban a pulykahúsnál) viszont áraink az átlagnál magasabbak. **Figyelmeztető jel a német húspiac csökkenő ártrendje.**

Az **olasz piacon** a növekvő gabonaexportunk részben az intervenciós készletek eladására vezethető vissza, de az olasz élelmiszeripar növekvő nyersanyagigénye miatt a jövőben gabonaexportunknak igen kedvező kilátásai lehetnek. **Kukoricánál Magyarország piacvezető,** árban azonban a többi uniós beszállítóval szemben gyengébb pozícióban vagyunk. **Sertéskarajnál** a magyar árut az átlagnál messze jobban fizetik meg (20-30 százalékkal többet), **árelőnyünk tartósnak** tűnik.

Ausztriában a szintén 2006-ig csökkenő piaci ártrend ellenére a Magyarországról exportált **csirke esetében a csatlakozás után javult az átlagárunk,** míg pulykadarabok esetében a csatlakozás után a magyar ár inkább az alacsonyabb árszegmensben található.

Summary

“Convergence of the Producer, Consumer and Foreign Trade Prices in the Food Economy between Hungary and the EU”

In our study we have tried to find out whether **the Hungarian and the EU producer, consumer and foreign trade prices had approached to each other during the last 8 years to a considerable extent**. Our EU accession in 2004 and the explosion of the producer prices occurred in 2007 have rendered the argument actual.

About two years ago, a real **explosion occurred in the world market prices of the agricultural products**, first of all in respect of the cereals, edible oil, lard and dairy products, followed in the second half of 2008 by a price drop of similar extent. The international experts usually agree about the **reasons and consequences** of the food crisis. Among others, such reasons include: the growing demand for and consumption of, meat, the increased consumption in the Asian region, bad harvests, artificially forced up prices through speculation, as well as the utilisation of consumables and agricultural materials for energy production and the inflow of speculative (hot) capital into the international agrarian trade. The price increase has concerned most sensibly the developing countries being in need of food imports, on global level.

The price explosion of the agricultural world market has not only queried the feasibility of the long term price forecasts, but has also modified the **underlying hypotheses of the theoretical assumptions and price models**. However, at present, the majority of the price models based on the new theoretical assumptions (for example “sticky prices” or “rational inattention”) may only serve for better understanding of the macro-economic processes and not for practical use of the methods, due to their intricacy.

Studies issued by AKI have previously demonstrated that **between 1990 and 2000, the changes of the producer prices in Hungary and in the EU were mainly moving to different directions**. Following the Millenary, **producer prices** of the agrarian products **decreased by 5.2%** at real prices between 2000 and 2006 in the **European Union**, in compliance with the decreasing price tendency of the previous decades. Though in 2007 the producer prices increased remarkably, the overall increase, at real prices, in the entire sector only amounted to 0.3% in comparison to year 2000. **In Hungary**, the producer prices decreased **more considerably, however** the measure of set-back was different in the different sectors. The producer/sales prices of the EU-15 Member States continue to present high differences. The difference between the single Member States' producer prices is smaller in the case of the regulated product groups (wheat: 47%, rape: 27%, milk: 22%). The differences are **higher in the case of animal products**, what more, the margin has increased during the period concerned in several sectors, exceeding two and a half fold in the case of slaughter pig and meat lamb, amounting to nearly threefold for eggs, while nearly to three and a half fold for meat chicken. **The largest differences are to be observed in the field of horticultural products**, often with two- or three-fold differences between the single years.

In the aggregate, producer prices of the newly accessed countries are lower than those of the EU-15 countries. The highest differences are to be observed in the horticultural and animal products. The data in assessment have well demonstrated that no uniform prices can be observed within the single EU market. The prices are aligned around a price centre, with dispersion margins that may highly differ for the single product groups. The divergences from the price centre may gradually narrow down with time; however, establishment of uniform price levels cannot be expected in the future, either.

By 2007, producer prices of the most important agricultural products have increased to approaching the average EU price levels. The highest price divergence is to be observed in the case of horticultural products. The price level of the grains and industrial plants in Hungary remains below the EU level by 1 to 17%. The prices of the Hungarian animal products are nearest to the EU level; here the divergence amounted to 6.4% in the average in year 2007.

Often, the consumer prices of food products do not follow the movement of producer prices either in pace or in trends. According to assessments by the German FAL, receipts of the German farmers from the consumer prices amounted to barely 24.8% of the consumer prices in 2005-2006. This ratio may vary between 4% and 67% for the different products. That means, the producer prices determine consumer prices to a small extent only, other factors are responsible for the major part. As a consequence, **remarkable, two- or threefold difference is to be observed in the food consumer prices within the EU-15 countries.** Prices are the lowest in the less developed countries (Portugal and Greece), and the highest in the most developed countries (Luxemburg and France and Italy, as regards animal products). In Hungary, between 2000 and 2007, the consumer price index of food products exceeded by 14.2 percent points the agricultural producer price level. The food consumer prices of the EU-25 countries present higher differences than those of the EU-15 countries. This is due to the fact that food prices are lower in the newly accessed, less developed countries. The prices are lowest in Slovakia and in Poland. **The Hungarian food consumer prices have gradually approached the EU average prices in the period between 2000 and 2007.** From among the Central and Easter European countries accessing the EU together with Hungary, the food consumer prices in Hungary are the third highest prices after those in Slovenia and Esthonia.

Strict correlation may be observed between the GDP and the consumer price level of the single Member States. Generally, countries with higher GDP have higher consumer prices, while consumer prices are lower in the countries with lower GDP values. **The average GDP levels are in all cases lower in the newly accessed countries than in the EU-15 countries. Similarly, consumer prices are also lower;** however the differences between these two values present considerable divergences among the EU-10 countries.

When comparing **foreign trade** (export and import) **prices** and producer and consumer prices, the biggest problem consists in the identification of the products and by the fact that the HS-nomenclature, applied in the foreign trade, sometimes administers as a single product products of different qualities. However, from the evolvement of the production costs and of the export revenues conclusions concerning **certain macro-level tendencies** may be drawn. For example, a research study conducted by AKI has demonstrated that, from among the examined agricultural products, the average export revenues exceeded the average prime costs for the **wheat and maize**, meaning that exporting these products is profitable in macro-economic terms. However **negative trends have been observed in the case of the food products (pork chop, turkey and chicken breast) assessed**, when comparing export revenues and production costs. The analysis of the foreign trade prices has also proven that the **foreign trade (import) price trends in the EU-25 countries' wheat and maize market are identical and also the average prices differ only to a marginal extent. That means, the convergence observed at the producer prices prevails also here.** On the Italian market, gaining ever more importance for Hungary, the average import prices of wheat oscillate above the EU average, while in the case of maize, the average import prices show decreasing trends in comparison with the EU average.

The situation is different in the case of the elected meat products. There is still a large gap between the average import prices of the EU-15 and EU-10 countries, mainly due to quality differences that cannot be reflected in the foreign trade statistics. **The Hungarian export price was usually higher than the other countries' import prices**, suggesting that we realise an extra price for our better quality export. But then this also means that it would be difficult for the Hungarian pork products to stand the ground in terms of profitability on the EU markets, where the price level is remarkably more depressed, should we lose our Far-Eastern markets. **As regards chicken meat, beyond the overall price stagnation, a trend may be observed, that the average import prices decreased all over the period between 2001 and 2006 on the German market that counted for our main recipient prior to the accession**; with a slight price increase detected only in 2007. As a consequence, the average prices of the German market sank below the EU-15 average. The Hungarian export prices, at the same time, have basically followed the EU average prices. **In the case of turkey meat, the average Hungarian export prices have exceeded the average import prices of our recipient markets since our accession, thus we were able to realise the better quality in the prices on the extending export market of fresh turkey products.** An other favourable factor consists in our presence on several large EU markets, granting assurance against price drops that may occur on some of the large markets.

Despite of the fact that the major part of the European Union's agricultural trade is implemented within the Union, the effects of the price changes occurring on the world market cannot be neutralised. The EU's **internal market import prices of both cereals** (that means, grain purchased from within the EU territory) **basically followed the movement of the world market price**. On the EU' **chicken meat market** the prices practically remained **unchanged**, what is difficult to explain, because the input costs of producers have considerably increased. Therefore, even **the internal market of the EU could not compensate the producers' higher expenditures**. The **trends of the Hungarian export prices followed the EU average price**, what more, following the fall back occurred at the end of 2007, since spring 2008, we could achieve prices above the EU average.

As regards the markets of the important EU Member States, the Hungarian corn crops can be sold on the **German market** at prices below the prices of other suppliers, while our prices are exceeding the average price level in meat export (principally for turkey meat). **The decreasing price trend of the German meat market is a premonitory sign.**

On the **Italian market** our growing grain export is partly due to the sale of the intervention stocks, however our grain export may have auspicious prospects due to the increasing raw material demand of the Italian food industry. In **maize Hungary is the market leader**, however our position in terms of prices is weaker in comparison to the other EU suppliers. As regards **pork chop**, goods of Hungarian origin are paid well over the average (by 20 to 30%); **our price advantage seems to be enduring.**

In **Austria**, despite of the price trends decreasing until 2006, the **average prices have improved for chicken** exported from Hungary, while the Hungarian prices have been mainly in the lower price segments following the accession in respect of turkey cuts.

Kivonat

Tanulmányunkban arra kerestük a választ, hogy az elmúlt 8 évben történt-e számottevő közeledés a magyar és az uniós termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak vonatkozásában. A téma külön aktualitását az EU-hoz történt 2004-es csatlakozásunk és az 2007-ben bekövetkezett világpiaci árrobbanás adta. Az árelemzés azt bizonyította, hogy a meghatározó termékek esetében a magyar mezőgazdasági termelői árak 2007-re az uniós árak átlagos szintje közelébe emelkedtek. Az élelmiszer fogyasztói árak azonban gyakorta sem ütemükben, sem tendenciájukban nem követik a termelői árak mozgását, ezért az EU-25 élelmiszer-fogyasztói árai az EU-15 áraihoz képest nagyobb mértékű eltéréseket mutatnak. A külkereskedelmi árak elemzése azt mutatta, hogy az EU gabonapiacán a külkereskedelmi (import) ártendenciák azonosak, az árkonvergencia tehát itt is érvényesül. A kiválasztott hústermékeknél ezzel szemben még igen nagy a szakadék az EU-15 és az EU-10 átlagos importára között, ami nagyrészt minőségi különbségekre vezethető vissza.

Abstract

In our study we have tried to find out whether the Hungarian and the EU producer, consumer and foreign trade prices had approached to each other during the last 8 years to a considerable extent. Our EU accession in 2004 and the explosion of the producer prices occurred in 2007 have rendered the argument especially actual. The price analysis has proven that by 2007, the Hungarian agricultural producer prices have increased close to the average EU price level. However the consumer prices of food products often do not follow the movement of producer prices either in pace or in trends, therefore the food consumer prices of the EU-25 countries present more considerable differences compared to EU-15 prices. The analysis of foreign trade prices has demonstrated that the price trends of foreign trade (imports) were identical on the EU's grain market, what means, the price convergence prevailed also in this field. On the contrary, there is still a large gap between the average import prices of the EU-15 and EU-10 countries, mainly due to quality differences.

Irodalomjegyzék

1. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: *Élelmiszerárak Európában*. Az Európai Községek Bizottsága, [2008. 9.12], Brüsszel
2. Bruchez, Pierre-Alain [2007]: *A Hybrid Sticky-Price and Sticky Information Model*, MPRA München, April 2007. <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/3540/>
3. Crop Prospects and Food Situation, No. 2, April [2008], FAO <http://www.fao.org/docrep/010/ai465e/ai465e00.htm>
4. Eurostat adatbázis, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>
5. FAO-ILO adatbázis: <http://laborsta.ilo.org/>
6. Ferenczi B. – Jakab M. Z. – Dr. Nagy B.-né [2002]: *Van-e inflációs feszültség a hazai élelmiszerárakban?* Az EU csatlakozás várható hatása, MNB Háttér tanulmányok, 2002/1
7. Fertő I. [2000]: *Hogyan alakulnak a mezőgazdasági árak hosszú távon*, Gazdálkodás, 2000/5. szám, 19-26. pp.
8. FoodPriceIndices[2009.január], FAO <http://www.fao.org/worldfoodsituation/FoodPricesIndex/en/>
9. G. Erber – M. Petrick – V. v. Schlippenbach [2008]: *Ursachen und Konsequenzen der steigenden Nahrungsmittelpreise*. Wochenbericht des DIW Berlin Nr. 26/2008, 357-363 pp.
10. H. Wendt [2007]: *Anteile der landwirtschaftlichen Erzeugerlöhne an den Verbraucherausgaben für Nahrungsmittel in Deutschland leicht gestiegen*. Institut für Marktanalyse und Agrarhandelspolitik der Bundesforschungsanstalt für Landwirtschaft (FAL), http://www.fal.de/nn_791716/SharedDocs/11___MA/DE/Publikationen/Marktanalyse/download__markt_wd__2007__de,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/download__markt_wd__2007__de.pdf
11. Karádi P.– Koren M. [2008]: *A Spatial Explanation for the Balassa-Samuelson Effect*. 2008. október 24. <http://miklos.koren.hu/research/papers/bs>
12. Kartali J.– Wagner H. [2007]: *Az élelmiszer-gazdasági külkereskedelem hazai és nemzetközi adatforrásainak eltérései és azok okai*. AKI, Agrárgazdasági Információk, 2007/3.
13. Kartali J. [2009]: A hazai élelmiszer-kiskereskedelem struktúrája, különös tekintettel a kistermelők értékesítési lehetőségeire – tervezet, AKI
14. Keen, B.D. [2007]: *Sticky prices an sticky informazion price-setting models. What is the difference?*; Economic Inquiry, 2007/10.
15. Krugman, P. R. [1979]: *Increasing returns, monopolistic competition, and international trade*. Journal of International Economics. Amsterdam [u.a.]; Jena : Elsevier, ISSN 0022-1996, ZDB-ID 1201438. - Bd. 9.1979, 4, S. 469-479 pp.
16. Mackowiak, B.– Wiederholt, M. [2008]: *Optimal sticky prices under rational inattention*. Northwestern University, 2008. augusztus, <http://faculty.wcas.northwestern.edu/~mwi774/PricesRationalInattention.pdf>

17. M. Banse – P. Nowicki – H. van Meijl [2008]: *Why are current world food prices so high?*, LEI Wageningen UR, 2008. május) http://www.europabio.org/Biofuels/documents/Wageninen_causes%20of%20high%20world%20food%20prices.pdf
18. Orbánné Nagy M. [2003]: *Az élelmiszerfogyasztás és a fogyasztói árak konvergenciája Magyarország és az EU között*. AKI, Agrárgazdasági tanulmányok 2003/5.
19. Orbánné Nagy M. [2002]: *A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében*. AKI, Agrárgazdasági tanulmányok 2002/1.
20. Pellényi G. (szerk.) [2007]: *Áreltérések Magyarország és az EU tagállamok piacai között*. ICEG European Center, Budapest 2007.
21. Rising food prices: Policy options and World Bank response. Background information, World Bank, [2008] [http://siteresources.worldbank.org/ NEWS/Resources/risingfoodprices_backgroundnote_apr08.pdf](http://siteresources.worldbank.org/NEWS/Resources/risingfoodprices_backgroundnote_apr08.pdf)
22. Ronald Trostle [2008]: *Global Agricultural Supply and Demand: Factors Contributing to the recent Increase in Food Commodity Prices*, Outlook, USDA, 2008 May
23. Sims, C. A. [2005]: *Rational inattention: a reserch agenda*. Deutsche Bundesbank Series 1: Economic Studies, No 34/2005.
24. Szabó M. [2005]: *Eltérések az élelmiszerek fogyasztói áraiban Magyarország és az EU tagországok piacai között*. Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány 2007
25. Tóth I. J. [1998]: *Magyar közepes és nagy cégek árazási magatartása és a rá ható tényezők* www.mnb.hu/Resource.aspx?ResourceID=mnbfile&resourcename=paper
26. Wagner H. [2006]: *A magyar agrárexport hatékonyságának vizsgálata*. Kutatási jelentés az FVM részére, AKI, 2006.

MELLÉKLETEK

A termelői árak alakulása az EU-15-ben (2000-2007)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	2000 = 100%						
Összesen	102,9	97,4	98,9	96,0	92,3	94,8	100,3
Összesen (kivéve zöldség és gyümölcs)	102,5	95,7	95,8	94,7	90,3	93,5	100,0
Gabona	99,8	90,8	94,9	94,4	81,2	90,3	133,1
- Lágymű	101	90,1	95,9	98,2	80,9	92,0	139,8
- Árpa	99,3	87,2	92,1	91,0	84,2	87,6	135,8
- Kukorica	94,7	91,5	96,0	95,3	80,8	90,2	121,9
Ipari növények	105,6	100,9	103,8	100,0	91,2	89,0	94,0
- Repce	120,9	122,9	126,4	115,0	100,0	118,2	142,3
- Napraforgó	128,6	135,0	113,0	111,2	110,0	102,4	158,8
- Cukorrépa	102,1	89,9	94,7	95,0	89,8	79,0	66,6
Friss zöldség	103,6	104,5	111,6	96,8	102,9	102,2	100,9
- Paradicsom	80,2	95,1	97,2	85,2	96,2	83,7	83,5
- Uborka	94,9	87,2	105,0	86,3	95,6	90,3	91,5
- Vöröshagyma	130,8	124,4	125,3	113,8	95,7	125,7	147,8
Friss gyümölcs	113,9	112,8	130,7	121,9	107,4	108,3	113,4
- Étkezési alma	117,3	129,1	134,8	135,4	109,3	112,2	122,9
- Étkezési körte	113,2	114,3	118,9	111,6	97,4	103,1	113,8
Állatok	101,7	91,7	90,1	92,3	92,7	95,5	91,3
- Szarvasmarha (kivéve borjú)	84,9	89,9	89,9	90,7	96,1	100,7	95,7
- Sertés	114,6	91,4	84,5	90,4	89,8	92,6	83,2
- Juh és bárány	112,9	108,8	108,7	106,9	104,7	102,7	95,6
- Baromfi	102,8	93,3	94,7	93,6	90,0	89,2	99,0
Tehéntej	104,6	97,1	93,7	90,4	87,5	84,1	93,9

Forrás: Eurostat

A termelői árak alakulása a Magyarországon (2000-2007)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	2000 = 100%						
Összesen	97,2	90,8	92,0	81,4	79,2	84,2	95,3
Összesen (kivéve zöldség és gyümölcs)	99,5	92,0	92,3	82,8	78,5	82,7	93,4
Gabona	73,9	72,4	92,2	68,4	59,6	71,1	111,9
- Lágý búza	74,5	70,6	89,7	66,2	56,6	69,4	105,4
- Árpa	78,3	74,6	82,1	70,4	59,9	66,9	95,8
- Kukorica	72,1	72,9	96,0	69,5	61,9	73,0	119,7
Ipari növények	111,3	109,8	103,7	99,4	98,8	95,8	97,9
- Repce	115,2	106,0	109,0	101,0	90,3	94,2	99,5
- Napraforgó	122,7	121,2	101,1	93,2	103,8	105,5	127,6
- Cukorrépa	103,7	106,4	108,8	118,9	112,1	100,9	74,5
Friss zöldség	91,2	89,1	91,5	89,2	92,7	101,9	99,0
- Paradicsom	98,3	96,9	97,9	104,3	150,8	145,3	133,5
- Uborka	88,4	69,0	71,9	90,6	89,5	85,7	84,3
- Vöröshagyma	79,6	95,8	106,3	88,0	75,8	107,9	124,4
Friss gyümölcs	79,6	82,2	91,3	64,2	82,5	84,7	121,9
- Étkezési alma	73,9	69,2	85,2	61,7	96,2	105,6	179,0
- Étkezési körte	102,1	113,8	90,3	93,5	96,5	98,2	115,8
Állatok	117,6	99,7	85,5	88,1	87,8	88,5	81,0
- Szarvasmarha (kivéve borjú)	93,1	91,1	81,2	84,7	97,3	103,8	93,0
- Sertés	128,9	101,3	80,2	86,4	87,7	89,5	73,8
- Juh és bárány	108,7	98,1	97,4	90,4	94,7	95,1	82,3
- Baromfi	107,9	99,6	91,9	90,0	84,1	81,8	87,8
Tehéntej	100,5	100,9	95,7	81,0	80,0	76,4	79,8

Forrás: Eurostat

Átlagos importárak a német piacon

euró/tonna

Búza (HS-10019099)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	133	132	127	129	142	108	123	199
Csehország	150	-	113	115	132	97	112	197
Franciaország	133	127	127	126	142	120	128	180
Dánia	122	128	114	128	145	125	126	180
Lengyelország	117	-	130	128	94	97	115	205
Litvánia	-	-	145	159	-	116	-	229
Egyesült Királyság	128	124	116	121	141	115	122	191
Belgium	170	141	178	182	166	136	149	303
Ausztria	157	169	138	145	158	127	133	223
Svédország	139	130	122	130	125	120	136	188
Olaszország	279	174	160	194	187	162	182	293
Lettország	-	-	140	129	118	100	95	195
Magyarország	181	160	126	133	116	108	125	249
EU-27 extra	202	-	127	121	-	118	-	290
USA	188	-	-	206	-	-	-	285
Kukorica (HS-10059000)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	137	138	151	141	153	120	133	161
Franciaország	136	136	154	143	152	123	133	161
Magyarország	113	155	120	125	142	101	108	148
Hollandia	214	168	162	136	200	184	177	197
Csehország	-	183	120	116	158	114	132	164
Szlovákia	154	179	164	111	178	115	138	155
Lengyelország	-	-	-	-	100	108	138	181
Ausztria	210	129	150	133	182	132	124	165
Olaszország	-	-	-	180	251	219	227	259
EU-27 extra	186	332	241	466	135	419	149	176
Brazília	-	-	-	-	129	-	-	180
Sertéskaraj (HS-02032955)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	2 255	2 917	2 342	1 985	2 308	2 485	2 633	2 484
Dánia	2 272	3 457	2 526	2 261	2 905	2 932	3 306	3 003
Spanyolország	2 208	2 848	2 139	1 739	1 956	2 394	2 422	2 492
Olaszország	3 045	4 073	2 657	2 552	2 853	3 238	3 775	3 560
Belgium	2 156	2 683	2 156	1 910	2 210	2 358	2 333	2 232
Hollandia	2 029	2 386	2 101	1 635	1 905	2 012	2 168	1 673
Franciaország	2 179	2 722	2 119	1 637	1 809	2 008	1 889	1 725
Egyesült Királyság	2 281	2 644	2 672	1 809	2 100	2 092	2 110	2 039
Ausztria	2 352	2 846	1 989	1 543	1 576	1 723	1 793	2 461
Magyarország	4 303	5 465	4 407	4 001	4 284	5 327	4 791	3 702
Lengyelország	-	-	4 828	2 507	2 732	3 782	3 691	2 549
Csehország	4 586	3 970	2 626	4 050	4 693	4 377	2 650	3 840
EU-27 extra	1 496	-	2 231	2 483	2 533	2 803	3 826	3 415

Forrás: Eurostat

3. melléklet folytatása

Átlagos importárak a német piacon

euró/tonna

Csirkedarabok, friss (HS-02071310)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	3 917	4 282	3 716	3 596	3 382	3 205	2 973	3 323
Hollandia	4 438	4 811	4 279	4 003	3 551	2 957	2 632	3 043
Lengyelország	3 405	3 714	3 191	3 258	2 957	3 210	2 936	3 500
Magyarország	3 236	3 579	3 302	3 438	3 346	3 303	3 140	3 667
Franciaország	4 716	5 098	4 212	4 245	4 158	3 633	3 617	3 985
Olaszország	3 971	4 514	4 270	4 611	4 221	3 972	4 156	4 740
Egyesült Királyság	3 254	3 710	3 040	2 822	2 550	2 593	2 465	2 119
Belgium	3 000	3 775	2 793	3 571	3 228	2 444	3 728	2 727
Csehország	2 963	3 660	2 669	3 183	3 049	3 208	2 974	2 985
Ausztria	2 930	2 826	3 599	3 411	3 561	3 324	3 457	2 617
Csirkedarabok, fagyasztva (HS-02071410)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	2 734	3 074	2 525	2 419	2 794	2 708	2 396	2 247
Hollandia	2 730	3 027	2 627	2 420	2 826	2 645	2 575	2 721
Lengyelország	3 116	3 451	2 705	2 444	2 561	2 914	2 824	3 149
Franciaország	3 512	3 565	2 076	2 327	2 543	2 886	2 857	3 494
Ausztria	2 359	4 822	3 023	4 356	4 217	3 012	2 863	3 553
Dánia	995	2 304	2 429	2 212	2 868	2 787	2 329	1 316
Magyarország	2 923	3 362	2 877	3 153	2 814	2 750	2 865	4 024
Belgium	1 886	3 117	2 547	1 872	3 067	3 033	3 353	2 725
Egyesült Királyság	2 533	2 388	2 497	2 363	2 806	3 156	2 117	3 069
Olaszország	4 178	3 272	2 488	2 802	3 129	2 521	2 868	3 491
Csehország	2 704	3 241	2 357	2 532	2 903	2 384	2 130	732
EU-27 extra	2 264	2 782	2 209	1 782	1 669	1 825	2 010	2 377
Brazília	2 165	2 747	2 081	1 605	1 583	1 724	1 947	2 280
Pulykadarabok, friss (HS-02072610)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	3 905	4 058	3 187	3 414	3 042	2 907	2 973	3 779
Lengyelország	3 190	3 449	2 836	3 349	2 995	2 811	2 847	3 958
Ausztria	3 777	4 074	1 411	1 729	1 792	3 049	3 175	3 658
Olaszország	3 839	4 004	3 147	3 454	3 244	3 081	3 143	4 139
Magyarország	3 507	3 473	2 942	3 217	2 987	3 156	2 844	4 013
Franciaország	3 491	3 775	3 045	3 427	3 467	3 132	3 381	3 821
Egyesült Királyság	3 177	3 471	2 455	2 581	2 262	2 250	1 937	1 897
Hollandia	4 987	5 515	4 525	4 290	2 960	2 606	2 218	2 131
Pulykadarabok, fagyasztva (HS-02072710)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	2 390	2 730	2 260	2 318	2 372	2 112	2 225	2 934
Hollandia	2 831	2 610	2 270	2 269	2 506	1 924	2 035	3 180
Nagy-Britannia	1 892	2 525	1 534	1 799	1 923	2 062	2 005	2 710
Lengyelország	3 281	3 540	2 856	3 084	2 989	2 841	2 735	3 590
Magyarország	3 192	2 879	2 381	2 206	2 701	2 275	2 239	3 241
Franciaország	2 414	2 651	2 324	2 222	2 092	1 996	2 291	2 294
Olaszország	2 208	2 718	2 310	2 259	3 251	2 395	2 599	3 373
Ausztria	3 678	2 543	2 951	3 110	2 690	3 152	3 050	4 038
Belgium	1 468	1 446	1 837	965	1 355	1 572	3 143	1 770
Dánia	4 375	1 582	1 609	3 426	722	996	584	481
EU-27 extra	3 591	3 045	2 630	2 583	2 824	2 319	2 509	2 964
Brazília	3 645	2 985	2 538	2 491	2 729	2 164	2 286	2 756

Forrás: Eurostat

Átlagos importárak az olasz piacon

euró/tonna

Búza (HS-10019099)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	138	127	119	126	135	104	119	194
Magyarország	138	114	119	117	126	108	116	193
Németország	137	141	121	133	142	117	131	197
Csehország	203	262	109	154	132	93	108	192
Szlovákia	160	178	95	118	95	101	124	191
Olaszország	167	273	148	166	329	119	140	215
Sertéskaraj (HS-02032955)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	1 988	2 792	2 338	2 441	2 401	2 318	2 621	2 398
Németország	2 119	2 527	2 138	2 199	2 521	2 572	2 662	2 344
Lengyelország	-	-	4 758	-	-	1 056	5 863	5 113
Olaszország	1 040	1 493	2 168	1 994	1 670	1 851	1 916	1 863
Spanyolország	4 158	2 651	1 378	2 100	1 769	1 515	1 428	1 503
Hollandia	2 261	2 344	1 942	1 938	1 780	2 159	2 280	1 813
Csehország	4 620	4 848	3 266	3 740	1 117	2 377	5 980	3 069
Dánia	1 069	2 652	1 815	890	1 457	1 622	6 226	6 305
Magyarország	4 287	3 906	3 758	3 814	3 113	2 228	3 308	3 707
Csirkedarabok, friss (HS-02071310)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	3 265	3 882	3 343	3 478	3 667	2 893	2 698	3 188
Németország	3 904	4 231	4 178	4 033	3 498	3 076	2 734	3 211
Olaszország	2 247	2 746	2 475	4 204	4 246	3 936	3 766	4 020
Hollandia	3 853	4 688	4 366	-	4 694	2 964	2 553	2 901
Egyesült Királyság	-	-	-	-	-	2 631	2 666	3 275
Magyarország	3 338	3 801	3 201	3 385	3 556	3 502	3 739	3 975
Csehország	-	3 569	3 676	-	3 410	2 404	2 884	2 468
Lengyelország	-	-	-	-	-	3 316	3 209	2 881

Forrás: Eurostat

4. melléklet folytatása

Átlagos importárak az olasz piacon

euró/tonna

Csirkedarabok, fagyasztva (HS-02071410)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	3 068	3 380	2 735	2 608	2 647	2 811	2 746	2 955
Németország	3 006	3 524	2 985	2 828	2 940	3 144	2 956	3 047
Hollandia	3 074	2 187	1 397	1 258	1 348	1 513	1 366	2 083
Magyarország	3 194	3 718	2 884	3 748	3 407	3 245	3 234	3 137
Franciaország	1 363	3 814	2 609	4 084	3 326	3 542	3 698	4 259
Lengyelország	-	3 467	2 809	2 852	3 105	3 213	3 463	3 893
Dánia	2 967	-	-	4 530	794	1 078	1 122	1 191
Olaszország	3 635	4 432	3 570	915	2 733	-	2 555	4 909
EU-27 extra	2 375	3 340	-	-	1 594	1 889	2 154	-
Pulykadarabok, friss (HS-02072610)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	3 817	3 749	3 275	3 819	3 410	2 815	3 070	3 892
Németország	3 809	4 056	3 678	3 961	3 429	2 518	3 054	3 919
Lengyelország	-	3 217	3 085	4 133	2 924	2 784	3 145	4 187
Magyarország	3 592	3 508	3 083	3 522	3 056	3 057	2 770	3 304
Olaszország	4 027	4 021	3 384	4 176	3 773	3 499	3 280	4 155
Csehország	3 344	3 408	3 050	3 848	3 200	3 064	3 148	4 190
Pulykadarabok, fagyasztva (HS-02072710)								
Reláció/ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	3 077	3 058	2 435	2 550	2 802	2 903	2 833	2 887
Németország	3 913	4 053	2 762	3 404	3 036	2 839	3 164	3 323
Magyarország	3 561	3 502	2 796	3 183	3 320	3 223	2 540	2 659
Franciaország	2 765	2 553	2 141	1 831	2 488	2 932	2 784	2 021
Hollandia	-	-	3 648	-	3 433	3 216	2 952	3 370
Lengyelország	3 178	3 494	2 706	3 012	3 139	2 292	2 858	3 991
EU-27 extra	-	2 502	-	3 298	2 780	-	2 957	3 525
Brazília	-	2 502	-	-	-	-	-	3 120

Forrás: Eurostat

Átlagos importárak az osztrák piacon

euró/tonna

Búza (HS-10019099)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	144	145	138	142	153	127	138	193
Franciaország	140	141	133	140	154	130	136	185
Németország	158	154	152	155	150	129	145	199
Ausztria	159	162	157	168	148	128	146	198
Magyarország	-	125	128	139	128	112	124	212
Románia	-	144	126	-	121	116	124	241
EU-27 extra	176	154	128	139	148	141	148	200
Kanada	195	199	183	174	172	167	176	212
Horvátország	-	-	125	124	-	-	173	154
Ukrajna	-	106	114	113	102	107	114	156
Ausztrália	186	211	184	194	176	211	179	-
Kukorica (HS-10059000)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	145	143	137	139	150	120	130	159
Magyarország	119	-	135	135	154	113	125	147
Ausztria	135	129	129	133	152	116	133	173
Franciaország	146	143	139	136	156	125	135	186
Németország	148	148	142	141	159	122	124	160
Szlovénia	-	-	-	-	145	111	126	169
Románia	-	-	-	-	129	122	142	181
EU-27 extra	-	-	149	135	136	132	138	191
Brazília	-	-	-	118	134	-	128	200
Horvátország	-	-	132	131	127	131	136	152
Sertéskaraj (HS-02032955)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27 intra	1 961	2 489	1 936	1 767	1 904	2 149	2 119	1 895
Németország	1 816	2 286	1 804	1 512	2 009	2 555	2 229	1 804
Spanyolország	2 151	2 632	1 831	1 607	1 723	1 790	1 848	1 624
Belgium	2 181	2 889	2 196	2 140	2 303	2 335	2 432	2 388
Franciaország	1 857	2 312	1 843	1 658	1 815	2 065	2 184	2 047
Dánia	1 937	2 340	1 882	1 545	1 619	1 937	2 044	1 932
Ausztria	1 948	2 375	1 858	1 688	1 901	2 029	2 072	1 852
Magyarország	2 610	3 321	2 819	2 526	2 330	2 573	2 660	2 642
Hollandia	1 938	2 268	1 854	1 611	1 730	2 054	2 166	2 188
Egyesült Királyság	1 479	1 935	1 476	1 520	1 617	1 815	1 880	1 641
EU-27 extra	2 281	2 489	2 059	1 803	1 622	1 972	2 084	1 868

Forrás: Eurostat

A sorozatban eddig megjelent tanulmányok**1997**

1997. 1. Dorgai László, Horváth Imre, Kissné Bársony Erzsébet, Tóth Erzsébet:
Az Európai Unió regionális politikája és hatása az új tagországokra
1997. 2. Glattfelder Béla, Ráki Zoltán, Guba Mária, Janowszky Zsolt:
Piacvédelmi lehetőségeink az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig
1997. 3. Janowszky Zsolt:
A vetőmagtermelés helyzete és a piaci egyensúlyt befolyásoló főbb tényező
1997. 4. Alvincz József, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
Változások az élelmiszeripari és kereskedelmi vállalatok világában
1997. 5. Gábor Judit:
Az importvédelem nemzetközi tapasztalata

1998

1998. 1. Wagner Hartmut:
A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete 1991-1996
1998. 2. Alvincz József, Borszéki Éva, Harza Lajos, Tanka Endre:
Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése
(Az AGENDA 2000)
1998. 3. Ángyán József, Dorgai László, Halász Tibor, Janowszky János, Makovényi Ferenc,
Ónodi Gábor, Podmaniczky László, Szenci Győző, Szepesi András, Veöreös György:
Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása
1998. 4. Kissné Bársony Erzsébet:
A keletnémet mezőgazdaság átalakulásának főbb tapasztalatai
1998. 5. Balogh Ádám, Harza Lajos:
A vagyon-, a tulajdon-, és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban
1998. 6. Lévai Péter, Szijjártó András:
Mezőgazdasági programok a cigányság körében
1998. 7. Vissyné Takács Mara:
A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás tükrében
1998. 8. Tóth Erzsébet:
A foglalkoztatás térségi feszültségei – megoldási esélyek és lehetőségek
1998. 9. Dorgai László, Hinora Ferenc, Tassy Sándor:
Területfejlesztés – vidékfejlesztés
1998. 10. Szőke Gyula:
A közraktárak lehetséges szerepe a magyar gabonapiaci politikában

1998. 11. Csillag István:
A gabonavertikum működése, növekedési tendenciái és a változás irányai
1998. 12. Szabó Márton:
A hazai élelmiszerfogyasztás szerkezetének változásai a 90-es években és a várható jövőbeli tendenciák
1998. 13. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unió marhahús-termelésének közös piacsabályai és várható hatásuk a magyar marhahús-ágazatra
1998. 14. Alvincz József, Szűcs István:
Az élelmiszergazdaság szerkezete
1998. 15. Tanka Endre:
Agrár-finanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok)
1998. 16. Szűcs István, Udovecz Gábor (szerk):
Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyhelyei
1998. 17. Kukovics Sándor:
A tulajdoni, a vállalati és a termelési szerkezet, valamint a foglalkoztatási viszonyok átalakulása a magyar mezőgazdaságban
1998. 18. Erdész Ferencné:
Az almaágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei a csatlakozási felkészülésben
1998. 19. Kartali János:
Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években

1999

1999. 1. Gábor Judit, Stauder Márta:
A kereskedelmi láncok és az élelmiszertermelők kapcsolatának változásai
1999. 2. Kürthy Gyöngyi, Szűcs István:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás ágazati felkészülésének fejlesztési forrásigénye
1999. 3. Harza Lajos, Tanka Endre:
A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
1999. 4. Wagner Hartmut:
Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban
1999. 5. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás felkészülési tennivalói és fejlesztési-forrás igénye a baromfiágazatban
1999. 6. Orbánné Nagy Mária:
Az állati eredetű termékek külkereskedelmének lehetőségei és korlátai az EU-csatlakozásig

1999. 7. Vissyné Takács Mara:
A dohány ágazat vertikális integrációja Magyarországon és az EU-ban
1999. 8. Dorgai László, Stauder Márta, Tóth Erzsébet, Varga Gyula:
Mezőgazdaságunk üzemi rendszere, kezelésének tennivalói a követelmények és az EU tapasztalatainak tükrében
1999. 9. Szabó Márton:
Vertikális koordináció és integráció az EU és Magyarország tejgazdaságában
1999. 10. Juhász Anikó:
Vertikális koordináció és integráció a zöldség-gyümölcs szektorban
1999. 11. Ráki Zoltán, Guba Mária:
Az AGENDA 2000-ben előirányozott szabályozás várható hatása a szarvasmarha-ágazatban
1999. 12. Dorgai László, Miskó Krisztina:
A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban
1999. 13. Burgerné Gimes Anna, Kovács Csaba, Tóth Krisztina:
A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete
1999. 14. Alvincz József, Harza Lajos, Illés Róbert, Szűcs István, Tanka Endre:
Változások a gazdálkodás földviszonyaiban - Egy mikrofelvétel tanulságai
1999. 15. Kartali János, Juhász Anikó, Gábor Judit, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Szabó Márton, Orbánné Nagy Mária, Vissyné Takács Mara:
A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar EU-érettségének piaci és kereskedelmi vonatkozásai

2000

2000. 1. Udovecz Gábor (szerk.):
Jövedelemhiány és versenyképyszer a magyar mezőgazdaságban
2000. 2. Kissné Bársony Erzsébet:
Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében
2000. 3. Tanka Endre:
A földhaszonbérlet korszerűsítési igényei és lehetőségei
2000. 4. Guba Mária, Janowszky Zsolt, Ráki Zoltán:
A magyar juhászat hatékonyság-növelési esélyei és a szabályozás EU-konform továbbfejlesztése
2000. 5. Gábor Judit, Wagner Hartmut:
Élelmiszergazdaságunk rövid távú piaci kilátásai
2000. 6. Laczkó András, Szőke Gyula:
Az Agenda 2000 hatása az EU és a magyar gabonapiaci szabályozásra

2000. 7. Kartali János:
A magyar agrárküpiacokra ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizáció, nemzetközi egyezmények) alakulása
2000. 8. Stauder Márta:
Az élelmiszerek disztribúciós rendszerének fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi logisztikára
2000. 9. Popp József (szerk.):
Főbb mezőgazdasági ágazataink fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2000. 10. Popp József (szerk.):
Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 11. Tóth Erzsébet:
Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői (1989-1998)
2000. 12. Szabó Márton:
Külföldi érdekeltségű vállalatok a magyar élelmiszeriparban és hatásuk az EU-csatlakozásra
2000. 13. Tóth Erzsébet (szerk.):
A mezőgazdasági foglalkoztatás és alternatív lehetőségei
2000. 14. Erdész Ferencné, Radócné Kocsis Teréz:
A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 15. Alvincz József, Varga Tibor:
A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei

2001

2001. 1. Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária:
A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire
2001. 2. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Tóth Erzsébet:
Az agrárfoglalkoztatás jellemzői, különös tekintettel a nők munkkerő-piaci helyzetére (1990-2000)
2001. 3. Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmány termékpálya problémái
2001. 4. Juhász Anikó, Szabó Márton:
Az EU és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai
2001. 5. Erdész Ferencné, Laczkó András, Popp József (szerk.), Potori Norbert, Radócné Kocsis Teréz:
Az agrárszabályozási rendszer értékelése és továbbfejlesztése 2002-re
2001. 6. Kürthy Gyöngyi, Popp József (szerk.), Potori Norbert:
Az OECD tagországok mezőgazdaságának támogatottsága az új metodika alapján – különös tekintettel Magyarországra

2001. 7. Alvincz József (szerk.), Antal Katalin, Harza Lajos, Mészáros Sándor, Péter Krisztina, Spitálszky Márta, Varga Tibor:
A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők
2001. 8. Nyárs Levente:
A méhészeti ágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei

2002

2002. 1. Orbánné Nagy Mária:
A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében
2002. 2. Gábor Judit, Stauder Márta:
Az agrártermékek kereskedelmének új irányzatai, különös tekintettel az elektronikus kereskedelemre
2002. 3. Mészáros Sándor:
A magyar csatlakozás agrárgazdasági hatásainak összehasonlítása az EU modellszámításaival
2002. 4. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Székely Erika, Tóth Erzsébet (szerk.):
Az agrárgazdaság átalakuló szerepe a vidéki foglalkoztatásban, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2002. 5. Radóczné Kocsis Teréz:
Az Európai Unió új közös borpiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására
2002. 6. Dorgai László, Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária, Stauder Márta, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
A WTO tárgyalások magyar agrárgazdaságot érintő 2001. évi fejleményei
2002. 7. Nyárs Levente, Papp Gergely:
Az állati eredetű termékek feldolgozásának versenyhelyzete
2002. 8. Popp József:
Az USA agrárpolitikájának gyakorlata napjainkig
2002. 9. Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), Wagner Hartmut:
A magyar agrár-külkereskedelem a rendszerváltás után

2003

2003. 1. Varga Tibor:
A támogatások költség-haszon szemléletű elemzésének lehetőségei
2003. 2. Dorgai László, Keszthelyi Szilárd, Miskó Krisztina:
Gazdaságilag életképes üzemek az Európai Unió modernizációs támogatásainak alkalmazása szempontjából
2003. 3. Alvincz József, Guba Mária:
Az egyéni mezőgazdasági termelők jövedelmének adóztatása

2003. 4. Hamza Eszter:
Agrárfoglalkoztatás hátrányos helyzetű térségekben – uniós lehetőségek gyakorlati alkalmazása
2003. 5. Orbánné Nagy Mária:
Az élelmiszerfogyasztás és a fogyasztói árak konvergenciája Magyarország és az EU között
2003. 6. Stauder Márta:
Az agrár- és élelmiszertermékek belföldi kereskedelme a kilencvenes években és napjainkban
2003. 7. Mizik Tamás:
Magyarország és az Európai Unió adórendszere – különös tekintettel a mezőgazdaságra
2003. 8. Popp József:
Az agrárpolitikák mozgástere a nemzetközi kereskedelem liberalizálásának tükrében

2004

2004. 1. Kartali János (szerk.):
A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén (I. kötet: Növényi termékek)
2004. 2. Kartali János (szerk.):
A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén (II. kötet: Állati termékek)
2004. 3. Antal Katalin, Guba Mária, Kovács Henrietta:
Mezőgazdaság helyzete az agrártörvény hatálybalépését követő időszakban
2004. 4. Nyárs Levente, Papp Gergely, Vőneki Éva:
A főbb hazai állattenyésztési ágazatok kilátásai az Európai Unióban
2004. 5. Popp József, Potori Norbert, Udovecz Gábor:
A Közös Agrárpolitika alkalmazása Magyarországon
2004. 6. Dorgai László (szerk.):
A magyarországi birtokstruktúra, a birtokrendezési stratégia megalapozása
2004. 7. Potori Norbert, Udovecz Gábor (szerk):
Az EU-csatlakozás várható hatásai a magyar mezőgazdaságban 2006-ig
2004. 8. Potori Norbert (szerk):
A főbb mezőgazdasági ágazatok élet- és versenyképességének követelményei

2005

2005. 1. Antal Katalin, Guba Mária, Hodina Péter, Lámfalusi Ibolya, Rontóné Nagy Zsuzsanna:
A külföldi tőke szerepe és a gazdálkodás eredményességére gyakorolt hatása a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban
2005. 2. Kartali János, Kürti Andrea, Orbánné Nagy Mária, Wagner Hartmut:
A globális gazdasági és demográfiai változások hatása az agrár-külkereskedelemre

2005. 3. Juhász Anikó (szerk.):
Piaci erőviszonyok alakulása a belföldi élelmiszerpiac szereplői között
2005. 4. Dorgai László (szerk.):
Termelői szerveződések, termelői csoportok a mezőgazdaságban
2005. 5. Popp József (szerk.), Potori Norbert (szerk.), Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmánytermelés és -felhasználás elemzése, különös tekintettel az abraktakarmány-keverékek gyártására
2005. 6. Kapronczai István (szerk.), Korondiné Dobolyi Emese, Kovács Henrietta, Kürti Andrea, Varga Edina, Vágó Szabolcs:
A mezőgazdasági termelők alkalmazkodóképességének jellemzői (Gazdálkodói válaszok időszerű kérdésekre)

2006

2006. 1. Bánáti Diána (szerk.), Popp József (szerk.):
Élelmiszer-biztonság a nemzetközi kereskedelem tükrében
2006. 2. Hamza Eszter, Tóth Erzsébet:
Az egyéni gazdaságok eltartó-képessége, megélhetésben betöltött szerepe
2006. 3. Orbánné Nagy Mária (szerk.):
Az élelmiszeripar strukturális átalakulása (1997-2005)
2006. 4. Kovács Gábor:
A KAP-reform várható hatásai a mezőgazdasági üzemek termelésére és a földhasználati viszonyokra
2006. 5. Guba Mária, Harza Lajos, Mizik Tamás:
A mezőgazdasági üzemek konszolidációs programjai (2000-2004)
2006. 6. Radócné Kocsis Teréz, Györe Dániel:
A borpiac helyzete és kilátásai
2006. 7. Nagy-Huszeín Tibor:
A tagi tulajdonlás a mezőgazdasági szövetkezetekben
2006. 8. Hingyi Hajnalka, Kürthy Gyöngyi, Radócné Kocsis Teréz:
A mezőgazdasági eredetű folyékony bioüzemanyagok termelésének piaci kilátásai

2007

2007. 1. Erdész Ferencné:
A magyar gyümölcs- és zöldségpiac helyzete és kilátásai
2007. 2. Varga Tibor (szerk.), Tunyoginé Nechay Veronika (szerk.), Mizik Tamás (szerk.):
A mezőgazdasági árképzés elméleti alapjai és hazai gyakorlata
2007. 3. Bánáti Diána, Popp József, Potori Norbert:
A GM növények egyes szabályozási és közgazdasági kérdései

2007. 4. Kürti Andrea, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Kürthy Gyöngyi:
A magyar élelmiszergazdasági import dinamikus növekedésének okai
2007. 5. Fogarasi József, Nyárs Levente, Papp Gergely, Varga Edina, Vőneki Éva:
A főbb állattenyésztési ágazatok és a takarmánytermelés helyzete Romániában
2007. 6. Popp József:
A bioüzemanyag-gyártás nemzetközi összefüggései
2007. 7. Udovecz Gábor (szerk.), Popp József (szerk.), Potori Norbert (szerk.):
Alkalmazkodási kényszerben a magyar mezőgazdaság – Folytatódó lemaradás vagy felzárkózás?

2008

2008. 1. Györe Dániel, Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), König Gábor, Kürti Andrea, Nyárs Levente, Radócné Kocsis Terézia, Stauder Márta, Varga Edina, Vőneki Éva, Wagner Hartmut:
A magyar élelmiszergazdasági export célpiacai és logisztikai helyzete
2008. 2. Kovács Gábor (szerk.), Czárli Adrienn, Kürthy Gyöngyi, Varga Tibor:
Az agrártámogatások hasznosulása
2008. 3. Radócné Kocsis Teréz, Kürthy Gyöngyi, Pesti Csaba, Bukai Andrej:
A dohánypiac helyzete és a dohánytermelés lehetséges jövője Magyarországon és az Európai Unióban a kap reform tükrében
2008. 4. Erdész Ferencné, Kozák Anita:
A gyógynövényágazat helyzete
2008. 5. Hamza Eszter:
A mezőgazdasági jövedelmek kiegészítésének lehetőségei
2008. 6. Dorgai László (szerk.):
A közvetlen támogatások feltételezett csökkentésének társadalmi- gazdasági- és környezeti hatásai (első megközelítés)
2008. 7. Györe Dániel, Wagner Hartmut:
A termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak Magyarország és az EU közötti konvergenciája az élelmiszergazdaságban

A kiadványok korlátozott példányszámban megrendelhetők az intézeti titkárnál az alábbi telefonszámon: 06-1-476-3064